

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI

Muzej Turopolja: od poslanja do vizije budućnosti

Diplomski rad

Ema Paškvan

Mentorica: dr.sc. Žarka Vujić, red. prof.

Rujan, 2014

Temeljna dokumentacijska kartica

Diplomski rad

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Diplomski studij

SAŽETAK:

Muzej Turopolja, kao zavičajna muzejska institucija igra vrlo važnu ulogu medijatora između duge i bogate tradicije turopoljskog kraja i novog, urbaniziranog načina života šireg velikogoričkog područja. Procesima urbanizacije i intenzivne imigracije Turopolje od 1980ih godina proživljava eroziju tradicijskih vrijednosti i smanjenja broja baštinka turopoljskog nasljeđa. U ovakvoj sredini zavičajni muzej može pridonijeti jačanju spona sa prošlošću, te snosi veliku odgovornost pri prezentaciji i interpretaciji lokalne kulture i baštine. Tokom pedeset četiri godine svog poslovanja, unatoč financijskim i prostornim ograničenjima, Muzej Turopolja uspio je ostvariti intenzivnu povezanost s članovima svoje zajednice, te u svijesti turopoljaca njeguje i održava tradicijske vrijednosti i običaje.

Rad je pohranjen u knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Rad sadrži 53 stranice i 24 reprodukcije. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Muzej Turopolja, zavičajni muzej, Turopolje, tradicija, baština, urbanizacija

Mentor: dr. sc. Žarka Vujić, red. prof.

Datum prijave rada: 21.9.2012.

Datum predaje rada: 10.9.2014.

Datum obrane rada: 30.9.2014.

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	02
1.1. Tema rada.....	02
1.2. Ciljevi rada.....	02
1.3. Struktura rada.....	02
2. Muzej kao institucija.....	05
2.1.Osnivanje i povijest razvoja.....	06
2.2. Osoblje Muzeja.....	09
2.3.Uloga Muzeja u lokalnoj zajednici.....	11
3. Zavičajni muzej i njegova uloga u očuvanju identiteta Turopolja.....	14
4.Gradivo i njegovo komuniciranje javnosti.....	20
4.1.Zbirke Muzeja.....	20
4.1.1. Arheološka zbirka.....	20
4.1.2. Etnografska zbirka.....	22
4.1.3. Kulturno povijesna zbirka.....	24
4.1.4. Likovna zbirka.....	26
4.2. Andautonija.....	27
5. Informatizacija građe i komunikacija s javnosti.....	29
5.1.Izložbena djelatnost Muzeja.....	29
5.2. Ostali oblici komunikacije.....	32
6. Arhitektura i vizualni identitet Muzeja.....	35
7. Financije Muzeja.....	42
8. Buduća strategija razvoja i djelovanja Muzeja.....	43
9. Komparacija s drugim primjerima zavičajnih muzeja u Hrvatskoj i svijetu.....	46
10. Zaključak.....	48
11. Slikovni izvori.....	50
12. Popis literature.....	52

1. Uvod

1.1. Tema rada

Tema *Muzej Turopolja: Od poslanja do vizije budućnosti* oblikovana je u dogovoru s mentoricom prof. dr. sc. Žarkom Vujić na temelju dostupne literature te razgovora s djelatnicima muzeja.

Kritički osvrt na postojeću literaturu nije bilo moguće opširnije provesti s obzirom da je tema Muzeja Turopolja kao institucije vrlo skromno obrađena. Dosadašnja istraživanja i osvrti u literaturi na temu rada ovog muzeja ograničeni su na parcijalna spominjanja unutar relevantnih hrvatskih časopisa. Tijekom interpretacije elemenata djelovanja muzeja koristila sam podatke prikupljene kroz razgovor s djelatnicima Muzeja, te građu koju su mi ustupili iz muzejske knjižnice i arhiva te im na tome zahvaljujem. U komunikaciji s djelatnicima nailazila sam na određeni otpor pri ustupanju informacija o informatizaciji građe te financiranju Muzeja te su poglavlja vezana za ove teme skromnije obrađena.

1.2. Ciljevi rada

Primarni cilj ovoga rada bio je dati sistematizirani pregled svih elemenata Muzeja Turopolja kao institucije, te definirati ulogu koju kao zavičajni muzej turopoljskog kraja igra u lokalnoj zajednici. Zavičajni muzeji sa svojim specifičnim zadaćama i zbirkama ilustriraju kompletnu povijest, a time i identitet kraja kojeg predstavljaju, što je posebice bitno u krajevima izloženim intenzivnoj socijalnoj i tradicijskoj eroziji pod utjecajem procesa urbanizacije kao što je i slučaj Velike Gorice. Upravo u takvim scenarijima, zavičajni muzeji mogu biti nositelji revitalizacije lokalnog kulturnog identiteta, te glavni akteri u jačanju spona s prošlošću i tradicijom. Jedan od ciljeva rada bio je i identificirati potencijalne nedostatke u radu Muzeja te predložiti moguća rješenja.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen u deset poglavlja: 1. Uvod, 2. Muzej kao institucija, 3. Zavičajni muzej i njegova uloga u očuvanju identiteta Turopolja, 4. Građivo i njegovo komuniciranje javnosti, 5. Informatizacija građe i komunikacija s javnosti, 6. Arhitektura i vizualni identitet

Muzeja, 7. Financije Muzeja, 8. Buduća strategija razvoja i djelovanja Muzeja, 9. Komparacija s drugim primjerima zavičajnih muzeja u Hrvatskoj i svijetu, 10. Zaključak.

U drugom poglavlju definirano je poslanje Muzeja te načela i principi po kojima muzej djeluje. Također, dan je povijesni pregled razvoja Muzeja od njegova osnutka do danas. Veliku ulogu u formiranju muzejske institucije imaju njegovi zaposlenici, te stoga rad nudi osnovne informacije o muzejskom osoblju od osnutka Muzeja do danas. Najznačajniju ulogu odigrala je Višnja Huzjak, prva ravnateljica muzeja, koja je sudjelovala u njegovom osnivanju još kao studentica. Poglavlje definira i ulogu koju Muzej igra u lokalnoj zajednici. Djelatnici Muzeja posebnu pažnju posvećuju muzejskoj pedagogiji te svojim radom pokušavaju što veći broj lokalnih zajednica i udruga uključiti u muzejske aktivnosti i projekte.

Kako bi smo stekli uvid u ulogu koju Muzej igra u očuvanju prošlog i sadašnjeg te izgradnji budućeg identiteta Turopolja treće poglavlje donosi sažeti pregled povijesnih i tradicijskih vrijednosti Turopolja kao nositelja lokalnog identiteta. Također je dan uvid u specifičnu problematiku razvoja kraja čiji je centar Velika Gorica, koja se od 1980-ih godina intenzivno razvija kao satelit Zagreba unoseći rapidno i stihijski elemente urbanizacije u tradicionalno ruralno tkivo Turopolja.

Četvrto poglavlje bavi se gradivom koje Muzej prikuplja, čuva i prezentira, a podijeljeno je u četiri zbirke: arheološka zbirka, etnografska zbirka, kulturno-povijesna zbirka te likovna zbirka.

Peto poglavlje donosi kratak pregled procesa informatizacije muzejskog gradiva te pregled glavnih oblika komunikacije s javnostima, prije svega – izložbene djelatnosti. Mlado osoblje muzeja oduvijek je imalo senzibilitet i za urbane aspekte turopoljskog identiteta te se uz izložbe organizira i veliki broj aktivnosti široke tematske palete. Muzej redovito organizira radionice, festivale, filmske projekcije, promocije te događanja serijskog tipa poput Matičinog četvrtka.

Šesto poglavlje analizira arhitekturu građevine te vizualni identitet muzeja. Muzej je simbolično smješten unutar barokne zgrade stare Plemenite općine turopoljske, a zgrada je registrirana kao kulturno dobro. Izgradnji vizualnog identiteta kroz oblikovanje ulaznica, pozivnica, kataloga i suvenira pristupano je na temelju vrlo suvremenih načela, a reprezentativni znak dizajniran je gotovo minimalistički. Ova zanimljiva kombinacija duboko

ukorijenjenih tradicionalnih elemenata, usko isprepletenih s onim suvremenim daje naslutiti kompleksnost *turopoljstva*.

Sedmo poglavlje donosi osnovne podatke o financijama muzeja. Detaljnije podatke nije bilo moguće analizirati s obzirom na određenu dozu nevoljkosti koju je, nažalost, osoblje iskazalo pri ustupanju podataka ove vrste. Kreativna mašina mladog muzejskog osoblja nerijetko je sputavana financijskim nedostacima i ograničenjima, a posebice od nastupanja Globalne financijske krize. Kao posljedica, neki od vrlo atraktivnih i popularnih programa morali su biti ugašeni.

Osmo poglavlje pisano je na temelju razgovora s ravnateljicom Margaretom Biškupić, a govori o planovima za buduće poslovanje Muzeja.

U devetom poglavlju MuzejTuropolja kompariran je sa srodnim zavičajnim muzejima kako bi se na temelju konkretnih primjera predložila moguća poboljšanja određenih elemenata poslovanja Muzeja. Za potrebe komparacije odabran je Pokrajinski muzej Koper. Iako bi neki hrvatski zvičajni muzeji u područjima sa sličnim razvojnim procesom u blizini većih gradova bili pogodniji za komparaciju, odabran je slovenski muzej kako bi se pokazao pristup zavičajnom gradivu iz druge perspektive.

2. Muzej kao institucija

Valorizacija kulturne baštine i njenih spomeničkih vrijednosti, te njeno očuvanje i prezentacija, svakako je osnovna zadaća Muzeja kao institucije koja čuva i pohranjuje sve oblike čovjekove materijalne kulture. Prezentacija muzejske građe i njena dostupnost građanima putem stalnih izložbenih postava, kao konačnog oblika izlaganja i kontekstualiziranja cjelokupnog fundusa, ali i organiziranje povremenih izložbi jedna je od primarnih zadaća muzejskih aktivnosti. Među primarne odrednice Muzeja svakako spada i stručna i znanstvena obrada prikupljene građe, njena trajna zaštita i sistematizacija u zbirke, ali i sustavno vođenje muzejske dokumentacije, kao i briga o lokalitetima i nalazištima. U svom poslanju Muzej Turopolja navodi načela svog poslovanja: "Muzej Turopolja je ustanova koja prikuplja, čuva, dokumentira, proučava i daje na uvid javnosti predmete, činjenice i podatke o Turopolju, Pokuplju, Posavini i Vukomeričkim goricama, te na taj način služi zajednici kao spomenik povijesti ovoga kraja. Glavna je zadaća Muzeja Turopolja da unapređuje i rasprostranjuje opće znanje o duhovnoj, društvenoj i materijalnoj kulturi, te kulturnoj, društvenoj i političkoj povijesti kraja, a sav prikupljen materijal da čuva podijeljen u zbirke etnografskog, arheološkog, kulturno - povijesnog, dokumentarnog i arhivskog materijala. Kroz svoj rad i djelovanje u društvu Muzej Turopolja teži poticanju posjetitelja da gaje pozitivan odnos prema nasljeđu i da, u skladu s takvim odnosom i svojim mogućnostima, djeluju na očuvanju duhovnih i materijalnih svjedočanstava prošlih vremena. Osnovan 1960. godine kao Zavičajni Muzej zadužen za područje Turopolja, Pokuplja, Posavine i Vukomeričkih gorica, svojim smještajem u zgradi bivšeg sjedišta Plemenite općine Turopolje predstavlja neraskidivu poveznicu između prošlosti i sadašnjosti. Muzej organizira stalna terenska i arheološka istraživanja, prikuplja i čuva materijalne dokaze, distribuira obrazovni materijal, organizira izložbe i raznorodne akcije, a sve s ciljem da se unaprijedi razumijevanje vrijednosti i potrebe o očuvanju kulturnog identiteta."¹

¹ MDC, *Muzej Turopolja*, Poslanje, <http://hvm.mdc.hr> (15.8.2014.)

2.1.Osnivanje i povijest razvoja

U pedeset četiri godine svog poslovanja Muzej Turopolja postao je nezaobilaznim mjestom susreta i druženja lokalnog stanovništva ali i posjetitelja iz čitavog svijeta, a danas je i jedna od elementarnih kulturnih ustanova u Velikoj Gorici. Zbirke budućeg Muzeja Turopolja počele su se oblikovati puno prije njegova osnutka. Prvi prikupljeni predmeti svoje su mjesto našli u starom arhivu Plemenite općine turopoljske, a nakon Prvog svjetskog rata u zgradi je uređena mala muzejska zbirka oružja, glazbenih instrumenata, zastava, uniformi i ostalo gradivo prikupljano preko 700 godina. Tokom Drugog svjetskog rata dio gradiva je uništen, a sačuvani premješten je u Državni arhiv Republike Hrvatske u Zagrebu, dok su slike turopoljskih župana, turopoljski top i veliki mužar preneseni u Povijesni muzej u Zagrebu.²

Prvi konkretni koraci ka osnutku muzeja započeli su po završetku Drugog svjetskog rata. Predmeti kulturnog nasljeđa turopoljskog kraja u početku su otkupljivani skromnim sredstvima Kotarskog narodnog odbora, najveći dio građe prikupljen je darovanjem. Prve akcije organizirane su preko Narodnog sveučilišta kotara Velika Gorica, a glavni akteri bili su tadašnji predsjednik Narodnog sveučilišta Kazimir Kosović i Mijo Kos-Zorko.³ Od 1952. godine pridružuju im se i predstavnici Konzervatorskog zavoda u Zagrebu Joža Ladović i Branko Lučić te studentice etnologije s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Među njima je bila i Višnja Huzjak koja će se kasnije naći na mjestu kustosice a potom i ravnateljice Muzeja Turopolja.⁴ Iste godine pokrenuta je akcija tokom koje su obišli devet sela velikogoričkog područja te prikupili oko stotinu etnografskih predmeta za budući fundus muzeja. Gradivo je privremeno smještena na tavanski prostor vijećnice u kojoj će kasnije biti smješten Muzej. Kasnije se ovo rješenje pokazalo nepraktičnim. Naime, zbog neprimjerenih uvjeta čuvanja velik broj predmeta je raznesen, a manji, preostali dio danas čini etnografsku zbirku Muzeja. Ovaj događaj potaknuo je učitelja iz Donje Lomnice, Vojka Miklaušića da da pismeni prijedlog za konačno osnivanje Muzeja Turopolja.⁵ No odluka o osnivanju uslijedila je dosta kasnije. "Narodni odbor općine Velika Gorica na 15. sjednici Općinskog vijeća i 12. sjednici Vijeća proizvođača od 13. srpnja 1960. godine, donio je rješenje o osnivanju ustanove Muzej Turopolja. Zgrada zvana Turopoljski grad kao općenarodna imovina predana je na upravljanje Muzeju Turopolja."⁶

² Ljetopis grada Velike Gorice, br.6., godina VI, Velika Gorica, 2009., str 63.

³ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 63.

⁴ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 63.

⁵ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 64.

⁶ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 64.

Sl.1. Turopoljski grad prije prenamjene

Sl.2. Vijećnica Turopoljskog grada prije prenamjene

U obnovu Turopoljskog grada kreće se odmah po osnutku Muzeja, a zgrada je ispražnjena u potpunosti tek osam godina kasnije. Prvi zahvati uključivali su sanaciju krovišta, restauraciju metalnih ukrasnih dijelova, postavljanje gromobranske instalacije, zamjenu stare drvenarije novom, a vrata je prema starom izvorniku uspješno izveo stolar iz Mraclina Josip Zrnčić. Metalne okove za vrata, prema predlošku nađenom na jednom od vrata Muzeja, izradio je akademski kipar Vilim Leskovar.

Tokom radova u prvoj godini po osnutku, na prvom katu u velikoj središnjoj dvorani otkrivena je freska s likom golubice koju je potom restaurirao akademski slikar Mladen Pejaković koji je tokom godina nastavio surađivati s Muzejom kao vanjski suradnik, najčešće kao koautor likovnih postava izložbi. Početkom 1970-ih godina pokrenuta je obnova prizemnih prostorija Muzeja koje su u prošlosti služile kao zatvor. Na projektu obnove sudjelovali su i učenici osnovnih škola. Jedan od najvećih projekata, i financijski najzahtjevnijih, bio je drenaža zgrade te zaštita od vlage. U slijedećim koracima obnove uvedeno je centralno grijanje, što je konačno značilo olakšane posjete za posjetitelje i rad za zaposlene. Godine 1974. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture izrađuje nacrt za rekonstrukciju fasade u suradnji s profesorima Likovne akademije u Zagrebu. Godinu dana kasnije uređena je i velika dvorana za povremene izložbe u prizemlju zgrade.⁷

Dvije godine po osnutku Muzeja počinju se provoditi arheološka istraživanja na lokalitetu Andautonija u suradnji s Arheološkim muzejom u Zagrebu, a od 1979. godine kreću sustavna

⁷ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 66.

iskopavanja. Na području Turopoljskog luga od 1981. do 1983. godine traju iskopavanja rimske ranocarske nekropole grobnih humaka, koja su organizirana u suradnji s Institutom za povijesne znanosti u Zagrebu.⁸ Tokom 1980-ih i '90-ih godina arheološka istraživanja provedena su na područjima Starog Čiča, Buševca, Veleševca i Ščitarjeva.

Muzej sadrži fototeku koja bilježi arhitekturu, običaje, izložbe, važne događaje i radionice, te fonoteku sa snimkama starih narodnih pjesama te novije videomaterijale. Muzej je u suradnji s Etnološkim zavodom Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu organizirao snimanje kratkih filmova o različitim običajima u Turopolju. Film "Jedan dan u turopoljskoj zadruzi", (snimljen prije rata u selu Mraclinu), presnimljen je 1969.god. Na Međunarodnom natjecanju etnološkog filma u Firenci dobiva prvu nagradu.⁹

Za vrijeme Domovinskog rata organizirana je akcija spašavanja pokretnog inventara crkve sv. Ladislava u Pokupskom. Akciju je inicirao Aleksandar Božić, urednik "Glasnika Turopolja", a sudjelovali su Višnja Huzjak iz Muzeja i stručnjaci iz Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba, a sigurnost tokom provedbe osiguravala je samostalna satnija 101. brigade Hrvatske vojske.

Nova obnova cjelokupne građevine započela je 1997. godine nakon imenovanja novog ravnatelja Igora Maroevića. Iste godine postavljen je i novi stalni postav, drugi od njegova osnutka. Svakoju od zbirki dodijeljena je jedna prostorija prvog kata. Nakon obnove građevine provedena je i obnova cjelokupnog vizualnog identiteta Muzeja koju je izradio Likovni studio.

Tokom 1990-ih godina nastavljena su sustavna arheološka istraživanja na prethodno navedenim lokalitetima, a provedeni su i terenski pregledi lokaliteta Kravarsko i Pokupsko. Godine 2003. i 2005. u Mraclinu su provedena iskapanja rimskih grobnih humaka, a u Lukavcu iskapanje drvenog "wasserburga".¹⁰

Povodom obilježavanja 45 godišnjice, Muzej je dobio treći stalni postav od osnutka, a tom prilikom predstavljena je i nova likovna zbirka. Novom ravnateljicom 2003. godine imenovana je Margareta Biškupić, dipl. etnologinja i informatologinja.

⁸ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 67.

⁹ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 68.

¹⁰ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 70.

2.2. Osoblje Muzeja

U vrijeme osnutka Muzeja zgrada još nije bila obnovljena te se u njoj nije moglo raditi. Ispražnjen je bio tek prvi kat, dok su u prizemnim prostorijama još uvijek živjeli stanari. Prva zaposlenica Višnja Huzjak svoj je radni prostor dobila u trošnoj kućici, zgradi općine Velika Gorica u kojoj je bio smješten Odjel za društvene znanosti. Diplomirana etnologinja, na novo radno mjesto kustosa došla je iz Gradskog muzeja u Bjelovaru. Unatoč teškim radnim uvjetima, već u prvom tjednu rada započinje općinskim autom obilaziti teren i skupljati predmete za Muzej. U proljeće 1961. god. imenovana je direktoricom. Istražuje i objavljuje priloge o običajima, graditeljstvu, kulturnim dobrima i znamenitim osobama velikogoričkoga kraja. Knjigom Zeleni Juraj znatno je pridonijela proučavanju jurjevskih običaja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Godine 1961. zapošljava se na mjesto spremačice Ankica Pavišić koja ubrzo odlazi. Na mjesto pomoćnog radnika podvornika primljen je Stjepan Stepanić (1961-1976). Na mjesto spremačice dolazi Mira Dalić (1976-1988) koju nakon odlaska nasljeđuje Ljudmila Vlašić (1988-2004).¹¹

Godine 1961. novoimenovanoj direktorici omogućeno je preseljenje u prostoriju turopoljskog arhiva smještenu na prvom katu Muzeja. Slijedećih deset godina djelovala je kao direktorica, kustosica sve četiri zbirke, tajnica te daktilografkinja. Organizirala je cjelokupan rad Muzeja od organizacije izložbi pa sve do organiziranja građevinskih radova, koji su u to vrijeme bili neophodni da bi jedna takva zgrada mogla funkcionirati.¹²

Muzej je 1969. godine dobio svog prvog tajnika, Željka Horvata, no na mjestu će se održati samo nekoliko mjeseci, a zamjenjuje ga Mara Popovčić koja i danas radi kao tajnica. Zbog velikog poznavanja tradicije i običaja ovog kraja, nezaobilazna je suradnica i savjetnica u svakom projektu.

Mjesto prve kustosice zauzima Branka Arbanas-Ajredini 1976. godine, diplomirana arheologija i povjesničarka umjetnosti. Mjesto napušta osam godina kasnije, a na njeno mjesto dolazi kustos arheolog Pavo Vojvoda pod čijim će se vodstvom obavljati sva arheološka istraživanja. Godine 1978. na mjesto dokumentaristice zapošljava se etnologinja Olga Lastrić (1978-2000), koja u Muzeju ostaje sve do umirovljenja.¹³

¹¹ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 64.

¹² Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 65.

¹³ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 66.

Novim ravnateljem 1995. godine postaje Igor Maroević, diplomirani povjesničar umjetnosti i etnolog, koji će osmisliti novi vizualni identitet Muzeja. Prije dolaska u Muzej radio je kao stručni suradnik za zaštitu spomenika kulture u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske i kao stručni suradnik za istraživanje povijesti umjetnosti u Gradskom zavodu za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode u Zagrebu.

Godine 1997. novim kustosom povijesne zbirke postaje dipl. povjesničarka Ivana Koludrović. Iste godine kustosom arheološke zbirke postaje dipl. arheologinja i etnologinja Tatjana Pintarić. Jedno kratko vrijeme na mjestu spremačice raditi će Željka Banić (1998-1999).¹⁴

Igor Maroević 2003. godine, po završetku mandata, napušta mjesto ravnatelja Muzeja i odlazi na mjesto ravnatelja Galerije Meštrović. Muzej Turopolja u kadrovskom smislu okreće novu stranicu povijesti. Dolaze novi ljudi, a s njima nove ideje i akcije. One se mogu realizirati samo na izvrsnim temeljima koje je nesebično gradila sa svojim timom prva ravnateljica Višnja Huzjak. Za svoj rad dobila je mnoga značajna priznanja. Godine 2008. Višnja Huzjak dobiva nagradu Grada Velike Gorice za životno djelo.¹⁵

Na mjesto nove ravnateljice 2003. godine dolazi dipl. etnologinja i informatologinja Margareta Biškupić.

Danas Muzej Turopolja zapošljava sedam osoba:

Margareta Biškupić - ravnatelj – kustos (dipl. etnolog i informatolog- voditelj etnografske zbirke), na mjestu ravnateljice zaposlena 2003. godine

Dragica Dada Modrić - kustos - prof. likovnih umjetnosti (voditelj likovne zbirke i muzejski pedagog), zaposlena 2004. godine

Tanja Pintarić - kustos – dipl. arheolog i etnolog (voditelj arheološke zbirke), zaposlena 1997. godine

Josip Popovčić - kustos - prof. povijesti (voditelj kulturno povijesne zbirke), zaposlen 2004. godine

Josipa Matijašić - kustos – etnolog, zaposlena 2007. godine

¹⁴ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 69.

¹⁵ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str.71.

Mara Popovčić - tajnik Muzeja (voditeljica općih i financijskih poslova), zaposlena 1970. godine

Iva Karlović Jurković - spremačica i voditeljica suvenirnice, zaposlena 2007. godine.
Ivan Knezović (2004-2007), kustos, prof. povijesti i arheologije iz Muzeja otišao je 2007. godine na mjesto asistenta na katedri Stare povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Blanka Bačurin (2005-2007), bila je spremačica i voditeljica suvenirnice sve do 2007. godine.

Sl. 3. Osoblje Muzeja na izložbi Tik-tak povodom 50 godina djelovanja Muzeja

2.3. Uloga Muzeja u lokalnoj zajednici

Većina hrvatskih i svjetskih muzeja prihvatila je lokalne zajednice kao partnere u svojim programima i aktivnostima. Ovaj novi pristup ostvario je pozitivnu radnu atmosferu između muzeja i zajednica, no razvoj ovakvog odnosa zahtjeva vremenske i financijske resurse. Društvena uključenost muzeja omogućuje razvoj povjerenja, razumijevanja, osjećaja pripadnosti te relevantnosti muzeja unutar zajednice. No kako ostvariti uspješnost ovakvog odnosa u praksi?

Prije svega, muzejski djelatnici moraju dobro poznavati zajednicu koju zastupaju, moraju naučiti prepoznavati njene potrebe, te sudjelovati u rješavanju aktualnih društvenih problema. Prezentirajući svakodnevne i životne vrijednosti kroz zbirke, zavičajni muzeji dokazali su svoj uspjeh u prenošenju znanja o kulturi i baštini na mlađe generacije kroz oživljavanje tradicionalnih običaja. Također, uspješno pridonose očuvanju uvjeta koji omogućuju tradicijskim vrijednostima da se održe na životu kroz aktivnu participaciju zajednica i

baštinika lokalnog nasljeđa. Muzeji bi svojim zajednicama trebali ponuditi prostor, svojevrsni forum, za pokretanje dijaloga o aktualnim problemima, te pedagoškom djelatnošću osposobiti sudionike da ostvare ciljeve koje si je zajednica postavila.

Muzej Turopolja daleko je odstupio od pukog prezentiranja zbirke te u svoj rad redovito uključuje turopoljske udruge, društva te lokalna gospodarstva. Tako je, primjerice, u suradnji s pčelarskom udrugom "Turopolje" 2011. godine organizirao Medne dane u Velikoj Gorici, a za tu prigodu postavljena je i izložba "Slatki život" na kojoj je izložen pčelarski pribor. Posjetitelji su mogli kupiti domaći med raznih vrsta, medene pripravke, pelud i proizvode od pčelinjeg voska.

Sl.4. Medni dani u Velikoj Gorici

Sl.5. Izložba "Slatki život" povodom Mednih dana

U suradnji s Turističkom zajednicom Velike Gorice, te Planinarskim društvom "Velika Gorica" Muzej je 2010. godine organizirao izložbu fotografija pod nazivom "Kroz naše gorice", koje su članovi društva snimili na svojim planinarskim turama, a tom prilikom predstavljen je i projekt uređenja pješačkih staza kroz Vukomeričke gorice s ciljem približavanja potencijala i vrijednosti Vukomeričkih gorica kao lako dostupne destinacije pogodne za kvalitetan boravak u prirodi.

Muzej Turopolja pokrenuo je i seriju od tri predavanja pod nazivom "Pođimo na selo" te je kroz tri tjedna dovodio goste predavače koji su govorili o temama održivih imanja i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva. Matko Šišak vodio je predavanje "Idemo po znanje na Reciklirano imanje" na kojem je bilo riječi o Recikliranom imanju u Vukomeriću. ZMAG, Zelena mreža aktivističkih grupa, je udruga koja okuplja organske vrtlare, praktičare primjenjivih tehnologija i ekološkog graditeljstva, dizajnere permakulture, istraživače

pravednih socijalnih modela organizacije i ravnopravnih međuljudskih odnosa te ekološke aktiviste. Emanuel Starčević predstavio j svoje obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo koje se želi pozicionirati kao najbolji izvor autohtone peradi uzgojene na tradicijsko permakulturni način te kao vrsni gljivari, vrtlari i voćari.

Muzej je vrlo angažiran u velikogoričkim događanjima i kroz svoju djelatnost s Matičinim četvrtkom, a koji organizira u suradnji s velikogoričkim ogrankom Matice hrvatske. Tako su kroz godine teme predavanja bile vezane uz vatrogasne društvene domove na području Turopolja, turopoljske udruge vinogradara i vinara, te predstavljanje kulturnoumjetničkih društva turopoljskog područja. Osim kulturom i baštinom Muzej se kroz ovaj program bavi i aktualnom društvenom problematikom pa su obrađene i teme poput legalizacije bespravno izgrađenih objekata te policija i sigurnost građana.

Ovo su samo neki od brojnih primjera suradnje Muzeja s članovima turopoljske zajednice, no svjedoče o tome kako je Muzej u svoje pedeset četiri godine djelovanja postao nezaobilazno mjesto goričke kulturne scene. O suradnji s građanima govori i kustosica likovne zbirke Dragica Dada Modrić: "Želimo pokrenuti niz kulturnih događanja i edukativnih radionica za sve zainteresirane građane, potaknuti lokalnu zajednicu na kreiranje programa i sudjelovanje u njima, ostvariti suradnju s drugim gradovima i regijama uključujući i međunarodnu suradnju, pružiti informacije o različitim sadržajima (kazalište, filmovi, koncerti, plesni program), aktivizmu mladih, nevladinim udrugama i sl. Ideje su vodilje svakog dobrog projekta, a nama ne nedostaje ni jednog ni drugog, možda nam jedino nedostaje novaca, ali to je neka druga priča."¹⁶

¹⁶ Modrić, Davorka Dada. Brošura izdana povodom 50. godina Muzeja Turopolja, Velika Gorica, 2010.

3. Zavičajni muzej i njegova uloga u očuvanju identiteta Turopolja

U posljednjih 30 godina muzeji su shvatili važnost primjenjivanja različitih metoda komunikacije i marketinga kako bi se istaknuli na preopterećenom tržištu. Međutim, kao neprofitne organizacije muzeji nude nematerijalno koje okružuje objekt izložen u svojim prostorima. Nematerijalna baština mora biti okupljena na jednom mjestu, najčešće u suradnji s različitim društvenim skupinama zajednice kako bi se stvorilo određeno iskustvo i kako bi posjetitelji imali cjelovit doživljaj promatranog sadržaja izložbe ili postava. Na taj način muzeji postaju društvene arene, mjesta gdje se odvijaju razumijevanje, reprezentacija i obogaćivanje kultura. Muzej je prostor kreiran u interesu zajednice gdje njeni članovi mogu pronaći različite fragmente materijalnog i nematerijalnog nasljeđa koje će im pomoći da konstruiraju vlastiti identitet. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine stoga je nužno za opstanak zajednice.

Maroević definira kulturni identitet kao potpuno podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina, sa svrhom da se materijalnim odredi duhovna dimenzija neke od tih razina koja time postaje određujuća za raspon identiteta, sa svim međutjecajima triju temeljnih kategorija: vremena, prostora i društva.¹⁷ Nadalje, autor ističe da identitet kao dio muzeološke poruke postaje element spoznaje o korijenima koji sežu do različitih dubina prošlosti i prostora onih struktura koje su u nama, kao što su pripadnost susjedstvu, mjestu, gradu, području, zemlji ili kontinentu, pripadnost obitelji, rodu, zavičaju, regiji, narodu, klasi, rasi, civilizaciji, religiji, kulturi ili nekom drugom obliku formulirane svijesti.¹⁸

Odnos pripadnika lokalne zajednice sa zavičajnim muzejom potencijalno može biti puno intimniji nego s bilo kojim drugim tipom muzeja. Svjetska, međunarodna i nacionalna baština, iako su integralni dio identiteta pojedinaca, ne zauzimaju toliki udio u cjelokupnom kompleksu poimanja sebe. Zavičajni muzeji bave se upravo kulturom življenja i rada, dnevnim ritualima, navikama i običajima, svime onim s čime se na dnevnoj bazi poistovjećujemo. Upravo zbog toga zahtijevaju puno kompleksniji pristup radu, a naglasak je uvijek na odnosu sa zajednicom. U periodu brzorastuće globalizacije i erozije ovih vrijednosti zadaća muzeja kao medijatora postaje sve važnija, jednako kao i kreativnost u pristupu radu te odmak od standardiziranih muzejskih praksi. "Zavičajni muzej predstavlja drugi vid tretiranja

¹⁷ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 1993., str. 98.

¹⁸ Maroević, 1993.

kompleksne muzejske građe. Kad se ta gradivo sistematizira i obradi kao izraz složenosti života i prirode na jednom području, kada ona stručnom i znanstvenom obradom ilustrira specifičnosti jedne regije i hod njezine povijesti, tada kompleksnost muzejske građe postaje element muzejskog izraza za obradu određene tematike. Time se podrazumijeva jedinstveni prikaz procesa razvoja prirode i društva od najstarijih vremena do danas na određenom geografskom području. Takve muzeje nazivamo kompleksnim muzejima lokalnog ili zavičajnog karaktera ili zavičajni muzeji." ¹⁹

Velika Gorica je grad kojeg šira javnost još uvijek ne percipira relevantnim kulturnim središtem. Dio razloga za to svakako leži i u činjenici da je dugi niz godina razvijana kao spavaonica ili tek predgrađe Zagreba kao moćne hrvatske metropole. Kad je Velika Gorica stekla status grada, posve se odvojivši od Zagreba u Zagrebačku županiju, nije joj na ruku išlo ni to što, iako njen najveći grad, nije postala i upravnim središtem Županije. Velika Gorica kao sredina u koju se slilo puno ljudi koji nisu baštinici lokalnih kulturnih identiteta pravi su izazov za promotore *turopoljstva*, kakvim se muzejski djelatnici u ovoj ustanovi smatraju. I opet, nematerijalna kultura u tome nema ništa manju ulogu od one materijalne, što i ovdje pokazuje potrebu širenja spektra muzejskog djelovanja. No postavlja se pitanje koliko će turopoljski identitet biti moguće očuvati pred globalizacijom, bilo da neposredna prijetnja dolazi od hrvatske prijestolnice ili širih društvenih tendencija.

Svjedočanstva o svakodnevici turopoljskog seljaka prenosila su se uglavnom samo usmenom predajom, a prvi ih počinje bilježiti Vojko Miklaušić. Trideset godina nakon njegove smrti objavljena je knjiga "Plemeniti puti", rezultat sedamnaestogodišnjeg prikupljanja bilješki o narodnoj kulturi Turopolja, s posebnim naglaskom na Donjoj Lomnici. Da bi smo mogli shvatiti ulogu koju zavičajni muzej ima u očuvanju tradicijskih vrijednosti turopoljskog kraja, moramo prije svega definirati nositelje turopoljskog identiteta. Gledano u povijesnom kontekstu, plemićki status garantirao je određene slobode poput prava na imovinu i pravo na sudjelovanje u javnom životu, a ta su prava u prošlosti Turopoljcima često uskraćivana. I baš ta česta ugroženost slobode imala je za posljedicu stvaranje jedne zatvorene, tradicijske zajednice nesklone promjenama. Promatrajući zajednicu u kojoj je živio, Miklaušić je uočio ovo njeno obilježje te je u predgovoru napisao: "Turopolje je zbog čuvanja svojih plemenskih tradicija najkonzervativniji predio kajkavaca, i slijedi tradiciju unazad više stoljeća".²⁰ Za

¹⁹ Tipologija muzeja, Prijedlog mreže muzejsko-galerijskih ustanova u SR Hrvatskoj, Sv.3., Zagreb, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1975., str. 5.

²⁰ Miklaušić, Vojko. *Plemeniti puti*, Velika Gorica, Matica Hrvatska, Ogranak Velika Gorica, 1994. Predgovor

objašnjenje prilika u Turopolju te za shvaćanje životnog stila njegovih stanovnika važno je nešto reći o tom prostoru i njegovoj povijesti.

Velika Gorica je bila središte bogatoga poljoprivrednog kraja, s nekoliko važnih funkcija od kojih je na prvome mjestu bila trgovina. U prostoru između Save i Kupe od 13. do 19. st. djelovala je kao politički i gospodarski činitelj zajednica plemića koja je svoja prava temeljila na slobodnom posjedu, zvana Plemenita općina turopoljska (*Univesitas nobilium Campi Turopolya*), koja je imala određeni stupanj samouprave (biranje župana (*komeša*) i ostalih općinskih službenika na godišnjim *spravišćima*, raspravljanje o općinskim poslovima i dr.). Danas povijesno i etnografsko naslijeđe Turopolja služi kao vrlo dobra turistička i kulturna ponuda u Zagrebačkoj aglomeraciji.

Sl.6. Grb Plemenite općine turopoljske

Velika Gorica se prvi put spominje 1228. godine, no do početka 17. st. bila je neznatno mjesto, u njoj je bilo samo sjedište katoličke župe. Početkom 17. st., 29. ožujka 1602. dobila je od kralja Rudolfa II. pravo na četiri godišnja i jedan tjedni sajam. Tada je počeo njezin nagli razvoj pa Emilij Laszowski navodi: "trgovište Velika Gorica je najveće mjesto plem. općine turopoljske, te je sijelo župana i uprave iste plemenite općine, sijelo istoimene sućije,

te raznih oblasti i kulturnih te privrednih institucija".²¹ Također navodi i da je bila "središte života općine turopoljske".²² Njenoj trgovačkoj, upravnoj i sudskoj funkciji odgovarao je položaj na glavnoj cestovnoj, a kasnije i željezničkoj prometnici Zagreb – Sisak. Već 1862. kroz nju je prošla željeznička pruga Zidani Most – Zagreb – Sisak – Galdovo, samo dvije godine nakon prve pruge na području Hrvatske (1860. Pragersko – Čakovec – Kotoriba) što je potaklo rani razvoj industrije. Tako je već krajem 19. st. Velika Gorica stala uz bok tadašnjih urbanih središta Hrvatske.

Godine 1225., kralj Bella III. proglasio je jedan rod Turopoljaca plemićima te je time zasnovao turopoljsko plemstvo čime je započeo i razvoj Plemenite općine turopoljske. Prema Laszowskom, izvor plemstva ostalih Turopoljaca zemljišni je posjed, Turopoljcima njihovo plemstvo nije darovano nego proizlazi iz pripadnosti određenom rodu i plemenu. Ukoliko jedan rod izumre u cijelosti njegov se posjed vraća plemenu, odnosno općini. Nasljedna prava uređena su i zapisana 1560. godine prilikom obnove turopoljskog bratstva.²³ Ugovorom obnove bratstva običajno pravo dobilo je snagu zakona nakon potvrde kralja Rudolfa II. 1582. godine. Tom prigodom Turopoljci su se "priznali braćom kao da su od jednoga roda potekli" te na taj način uredili da imovina Turopoljaca ne može pripasti državi "dok god živi i samo jedan Turopoljac".²⁴ Ustroj Plemenite općine turopoljske utemeljen je na plemenskoj organizaciji, kojom pleme osniva *župu* sa županom na čelu, a rod *sučiju* sa sucem na čelu. Ovakav se oblik ustroja zadržao sve do 1947. godine kada je ukinuta Plemenita općina turopoljska, a povijest Turopolja formirala se uz konstantna nastojanja za zadržavanjem prava i slobode što je ujedno i okosnica formiranja identiteta regije.

Ukidanjem Plemenite općine turopoljske, te jačanjem gravitacijskog utjecaja grada Zagreba, posebice početkom 1980-ih godina kada se intenzivira proces suburbanizacije, Velika Gorica sve više poprima urbane karakteristike te njene čvrste poveznice s tradicijskim vrijednostima turopoljskog kraja počinju slabjeti. U Goricu doseljava velik broj novozaposlenih u gradu Zagrebu iz svih dijelova Hrvatske te se time udio baštinka turopoljskog nasljeđa rapidno počinje smanjivati. Paralelno s razvojem suburbanizacije restrukturira se i zaposlenost po sektorima unutar turopoljskog kraja, te se počinju napuštati tradicionalni obrti i poslovi

²¹ Laszowski, Emilij. *Povijest Plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak I., Izdao Emilij Laszowski o trošku Plemenite općine turopoljske, 1910., str. 390.

²² Laszowski, 1910., str. 395.

²³ Župetić, Vesna. "Uloga Vojka Miklaušića u oblikovanju tradicijske kulture Turopolja", u *Kaj*, svezak 46., br. 3. Zagreb, 2013. str. 69-81.

²⁴ Emilij Laszowski, *Povijest Plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak II., Izdao Emilij Laszowski o trošku Plemenite općine turopoljske, 1911., str.87

dajući prednost terciarnom sektoru u Velikoj Gorici i Zagrebu. Nove generacije tako gube izravan kontakt sa svojim nasljeđem. Na ovu specifičnu situaciju velikogoričkog područja pomalo cinično osvrnuo se i pisac Ratko Cvetnić: "Ali, u dnevno-političkom cvrkutu tomu se mišungu laska da je "prava Hrvatska u malom". Danas ta proširena metafora znači i da se one dvije kćeri, koje su od svoje Majke Partije naslijedile ne samo smisao za formu nego i unutrašnju moralnu ljepotu, i ovdje nemilo čerupaju u borbi za svoje glasačke i ostale procenete. Ništa čudno jer Gorica je mlada, bogata i dinamična gospodarska zajednica čije vrenje odražava žive socijalne procese, karakteristične za novonastale sredine. Međutim ono što ostaje kao otvoreno pitanje jest: koliko će u svojem razumljivom pravu na zavičajnost, novi stanovnici - od kojih su se mnogi bez ostatka ugradili u njeno živo tkivo – uzeti iz zatečene baštine, i kako će *turopoljstvo* proći kroz taj proces? Da li kao nova kvaliteta, ili će završiti kao *bos urus*, legendarni tur, najprije prognan u neku zabiti, a zatim sasvim istrijebljen, ostavši na razini simbola s kojim se više nitko nije sreo uživo? U dozlabora kompliciranoj goričkoj situaciji već je nekoliko mjesta zaiskrilo upravo oko pitanja ovlasti nad simbolima (čak i kada je riječ o pravu na *Lucinje*), a te iskre nisu drugo nego pokušaji (re)interpretacijelokalne povijesti i sadašnjosti. Drugim riječima borba za vlast, kao jedina misao tranzicijske dijalektike."²⁵

Sl.7. Posljednja uprava plemenite općine Turopoljske, 1947.

²⁵ Cvetnić, Ratko. "Muzej Turopolja", u *Hrvatska revija*, svezak 9., br.2., 2009., str. 90.

Dok se centar Turopolja prepustio urbanom utjecaju Zagreba, tradicijske vrijednosti većim dijelom još su očuvane u mreži sela koja okružuju Veliku Goricu. Stanovnici ovih sela još uvijek žive uz autentične oblike tradicije koji su se uspjeli očuvati kroz brojne zajednice i društva poput dobrovoljnih vatrogasnih društava, lovačkih društava, nogometnih klubova, pjevačkih društava te folklornih sekcija. Jugozapadna pak naselja, iako u vanjskom prstenu Turopolja, polako napuštaju svoje tradicijske vrijednosti dajući ustupa vikendaškim kretanjima iz Zagreba. Tradicionalna gradnja odavno je napuštena, no zbog vikendaških se tendencija oni preostali primjerci prenamjenjuju i stihijski preoblikuju.

U situaciji gdje je odnos stanovnika s bogatom kulturom i tradicijskim vrijednostima podlegao nadmoćnim procesima razvoja cjelokupne regije u skladu s razvojem glavnog grada države, zavičajni muzej može, i trebao bi, igrati presudnu ulogu u očuvanju spona s prošlošću te formiranju identiteta pojedinaca i zajednice u budućnosti. Zajednica bi u tom odnosu trebala vidjeti muzej kao prostor koji ju predstavlja i pridonosi aktualizaciji, propitivanju, osvješćivanju i prezentiranju lokalne kulturne baštine, tradicije i kulturnog identiteta u cjelini. Muzej bi pak morao osluškivati potrebe svoje zajednice, a katkad ju i potaknuti muzejskim projektima koji postavljaju pitanja, educiraju i angažiraju pa i zabavljaju posjetitelje. Prije svega, zadaća zavičajnog muzeja je populariziranje kulturno-povijesnih vrijednosti unutar zajednice pri čemu prikupljeni predmeti daju samo osnovu za formiranje kompleksnog odnosa sa zajednicom, a želje i potrebe korisnika umjetničke građe utječu na djelovanje i zadatke muzeja. Pri tome djelatnici muzeja moraju imati na umu da je zadaća muzeja zainteresirati pojedince i zajednicu za svoje nasljeđe te da se korisnici moraju osjećati pozvano na sudjelovanje u svim aspektima djelovanja muzeja.

Da bi zavičajni muzej uspješno obavljao svoje funkcije, njegova djelatnost mora biti intenzivno prisutna u svijesti zajednice. Kvalitetan muzejski proizvod nije dovoljan ukoliko o njegovim aktivnostima posjetitelji nisu pravodobno informirani. Velikim nedostatkom ovdje se pokazala neadekvatna internetska stranica koja ne nudi ni osnovne informacije poput radnog vremena ustanove. Vrlo je lako na temelju postojećih informacija zaključiti da su aktivnosti Muzeja u zadnjih nekoliko godina utihnule. Iako je financijska situacija glavni krivac za velik broj nedostataka u radu Muzeja, ažuriranje internetske stranice ne bi se smjelo ubrojiti u njih. U vremenu globalizacije, web je ipak osnovno sredstvo komunikacije s posjetiteljima izvan samog Muzeja.

4. Gradivo i njegovo komuniciranje javnosti

4.1. Zbirke Muzeja

Stalni postav Muzeja organiziran je u četiri cjeline: arheologija, etnografija, kulturna povijest i likovna zbirka, a svaka od njih predstavljena je pripadajućim postavom, katalogom i kustosom. Svakoj zbirci dodijeljena je po jedna prostorija na prvom katu zgrade Muzeja. Dio fundusa pohranjen je u prizemnim prostorijama dok je većinski dio pohranjen u vanjskom skloništu. "Čitav muzejski fundus već je godinama pohranjen u prostoru atomskog skloništa u ulici Slavka Kolara gdje su uvjeti vlage, temperature, osvjetljenja i materijala na i u kojem se predmeti skladište, potpuno neprimjereni (daleko od primjerenih i strukom propisanih). Postoji opasnost da predmeti od neprocjenjive vrijednosti, godinama brižno sakupljani, zbog neadekvatne pohrane nepovratno propadnu. Dio fundusa (fototeka, dokumentarna zbirka, plakatoteka, hemeroteka, videoteka, dio etnografske zbirke, dio arheološke zbirke) smješten je u samom prostoru Muzeja, ali zbog sve većeg opsega isti zakrčuju radni prostor zaposlenika, narušavajući kvalitetu rada."²⁶

4.1.1. Arheološka zbirka

Arheološkom zbirkom prezentirani su predmeti koji oslikavaju svakodnevni život Turopolja u antičkom razdoblju. Zbog izvrsnih uvjeta za život ovo područje naseljeno je od davnih vremena. U razdoblju mlađeg kamenog doba (6. - 5. tisućljeće pr. Krista) stočari i poljodjelci na položaju Gradišće kod Starog Čiča grade prve zemuničke nastambe. Površinski nalazi na ovom lokalitetu, koji je uzdignut oko tri metra od okolnog terena, pokazuju određene manifestacije života i u kasnom srednjem vijeku.²⁷ Pripadnici korenovske kulture na Gradišću izrađuju posude za pripravu i čuvanje hrane i kupe na niskim zvonastim nogama, kamene polirane sjekire, kamene nožice, strelice, strugala, žrvnjeve, utege za mreže, zamašnjake za vretena, koštane igle, šila, itd.

Indoeuropske plemenske zajednice počinju se formirati s početkom Eneolitika, odnosno bakrenog doba (4. i 3. tisućljeće pr. Krista). Na području Novog Čiča i Dubranca u to je vrijeme prisutna lasinjska kultura, a dolinom rijeke Save s istoka širi se vučedolska kultura,

²⁶ Modrić, Dragica Dada. Brošura izdana povodom 50. godina Muzeja Turopolja, Velika Gorica, 2010.

²⁷ Arheologija, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 1.

čiji su materijalni ostaci pronađeni u višeslojnom naselju na položaju Gradišće kod Starog Čiča.

Sl.8. Keramički vrčevi, Ščitarjevo i Velika Gorica, 1.-2. st.

U 10. st. pr. Krista do završetka kasnog brončanog doba ovdje žive nositelji skupine Velika Gorica. Brončano razdoblje (2200. do 750./700. god. pr. Krista) obilježava proizvodnja brončanog oružja, oruđa i nakita. To je vrijeme intenzivnog razvoja metalurgije, trgovine i obrta. Ranom brončanom dobu (2200. - 1600. god. pr. Krista) pripadaju nalazi keramike vinkovačke skupine i keramike ukrašene lencskim stilom, kojeg karakteriziraju paralelne vodoravne ukrasne trake, iz višeslojnoga naselja u Starom Čiču.²⁸

Međurječje Save i Kupe prvi je put urbanizirano dolaskom Rimljana. Urbanizacija je provedena izgradnjom glavnoga naselja na rijeci Savi i povezivanjem prostora sustavom cesta, putova i mostova, te je tako započeo nov način i organizacija života i prostora, koju je Rim mogao provesti zahvaljujući svom kulturnom, gospodarskom i političkom razvoju. Rimljani preko ovoga područja grade dvije državne ceste. Jedna je iz Akvileje preko Emone (Ljubljane) vodila za Sisciju (Sisak), a druga iz Dalmacije preko Siscije i Andautonije za Petovijo (Ptuj) i dalje prema sjeveru. Trasa ceste za Petovijo bila je Sisak, Sela, Dužica, Ogulinec, Buševac, Vukovina. Staro Čiče, Novo Čiče, Bapče, Ščitarjevo. Ivanja Reka,

²⁸ Arheologija, 2007., str. 3.

Jelkovec i dalje prema sjeveru. Ona iz Emone dolazila je iz pravca zapada na Gornju Lomnicu, Petrovinu, Okuje, Mraclin i u Bučevcu se spajala s cestom Sisak - Ptuj.²⁹

4.1.2. Etnografska zbirka

Stanovnici turopoljskog područja uzgajali su voće i povrće, držali su pčele i domaće životinje, a u rijekama su lovili ribu. Većina stanovnika držala je i Turopoljsku svinju koja se hranila žirom u Turopoljkom Lugu. Za izradu odjeće uzgajali su konoplju, a proces izrade prenosio se s koljena na koljeno. Ženske nošnje sastojale su se od suknje – *rubache*, pregače – *fertuna*, košulje širokih rukava – *oplečja*, i košulje uskih rukava – *švabice*. U zimskim mjesecima žene su nosile kapute uskog struka – *halice* koji su se izrađivali od tkanine kupljene na tržnici, najčešće pliša. Također su se zvale *rekleci* i *cabajke*. Glavu su ukrašavale *oglavljem*, koje je nosilo značajke društvenog i bračnog statusa.³⁰

Muške nošnje sastojale su se od košulje – *rubache*, hlača – *gaća* ili *pantalona*. Ljeti bi glave pokrivali slamnatim šeširima, a zimi bi nosili šešire izrađene od filca ili krzna – *šubare*. Kasnije su počeli nositi kupovne šešire koje su zvali *škrlaki*. U posebnim prilikama muškarci su nosili *scifrani remen* – ukrašeni široki remen izrađen od smeđe kože. Slavljenički izgled upotpunili bi i *podgutnicom* – vrpčama u različitim bojama koje su vezali oko vrata, a najčešće su bile ukrašene perlama. Podgutnica se smatra pretečom kravate. I muškarci i žene noge su omatali trakama *lačicama*, a nosili su i kožne cipele *opanke*.³¹

Sl. 9. Rekonstrukcija unutrašnjosti turopoljske hiže

Sl. 10. Tradicionalne turopoljske nošnje

Autohtone šume na području Turopolja stanovnicama su bile važne ne samo za izgradnju domova, nego i za izradu raznih predmeta koje su svakodnevno koristili. Te predmete

²⁹ Arheologija, 2007., str 5.

³⁰ Etnologija, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007. str 5.

³¹ Etnologija, 2007., str 11.

izrađivali su muškarci u svojim obrtima. S vremenom, tehnike izrade posuđa postajale su sve kompleksnije a uključivale su: tesanje, kalanje, dubenje i tokarenje pomoću tokarskog kola.

Sela na području Turopolja bila su okupljenog tipa, građena uz glavne prometnice. Na Vukomeričkim goricama sela su raštrkanog tipa, a sastojala su se od zaselaka na brežuljcima koja su u Pokuplju nosila nazive po obiteljima koje su ih nastanjivale. Sve kuće bile su pravokutnog tlocrta, a širim pročeljem bile su okrenute prema ulici. I u svjetovnoj i u sakralnoj arhitekturi koristili su se slični principi gradnje te isti materijali – drvo. Razlike su se očitovale u ornamentiranju prema namjeni. Pri izgradnji crkvi, obrtnici su imali mnogo veće mogućnosti za izražavanje svog umjetničkog potencijala te je ornamentika puno bogatije izrade. Većina turopoljskih crkvi izgrađena je tokom 17. stoljeća kako bi zamijenila srednjovjekovne crkve od opeke uništene za vrijeme turskih osvajanja. No drvene crkvice u Turopolju imaju puno dužu tradiciju, grade se od ranog srednjeg vijeka sve do 20. stoljeća. Glavna karakteristika drvenih crkvice su oslikana predvorja s raznim motivima, no najčešća su dva tipa: ukrašavale su se pučki odnosno seljački te svetačkim slikama. S obzirom na vrlo dugu tradiciju izgradnje, sačuvan je relativno malen broj. Na širem području Turopolja preostalo ih je jedanaest. To su kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaki, sv. Apostola u Buševcu, sv. Jurja u Lijevim Štefankima, kapele u Cvetković Brdu, Gustelnici, Plesu, Dubrancu, Jakuševcu, Pokupskom Gladovcu, Lukinić Brdu te Cerju Pokupskom. Najbolje očuvana i najreprezentativnija je crkva sv. Barbare u Velikoj Mlaki a zbog osebujnog stila i oslikanih stijena u unutrašnjosti prozvana je "Turopoljskom ljepoticom".³²

Kurije ili dvorovi primjer su autohtone stambene gradnje bogatijih ljudi u Turopolju i nekad ih je bilo dosta po turopoljskim naseljima. Danas samo stari zapisi ili po koja požutjela fotografija govore o nekima od njih (kurije Josipovića, Pogledića, Jelačića, Ledera, Brigljevića, Oršanića i druge). Tek ih je nekoliko ostalo sačuvano do danas - kurija obitelji Alapić u Vukovini, dvorovi obitelji Zlatarić i Pintar u Bukevju, župni dvor u Starom Čiću i najbolje sačuvana kurija Modić-Bedeković u Donjoj Lomnici.

Poznate su bile i turopoljske svadbe s mnoštvom popratnih običaja, Jurjevski ophodi na dan svetog Jurja koji je označavao početak gospodarske godine, te slavlja na dan svete Lucije koja je danas zaštitnica Velike Gorice.

³² Etnologija, 2007., str 16.

Sl.11. Crkva sv.Barbare, Velika Mlaka

Sl.12. Kurija Modić-Bedeković

4.1.3. Kulturno povijesna zbirka

U srednjem vijeku područje južno od Save nazivalo se Zagrebačkim poljem (*Campus Zagrabiensis*), a naziv se odnosio na područje puno šire od današnjeg područja Turopolja. Naziv Turopolje po prvi se puta spominje u crkvenim zapisima 1334. godine kao polje Tura (*Campus Turouo*). Taj naziv dominirao je od 16. do 18. stoljeća, a pretpostavlja se i da je cijelo područje dobilo svoj naziv po govedu Tur koje je ovdje obitavalo. Pri naseljavanju područja stanovnici su formirali župe koje je vodio župan. U 12. stoljeću Zagreb postaje središtem županije a Turopolje sastavnim dijelom županije.³³

Prva zajednica plemića na temelju slobodnog posjeda formirana je u 13. stoljeću izuzimanjem iz vojne službe zagrebačkom kastrumu. Turopoljskim županom mogao je postati samo onaj plemić kojeg zajednički izaberu turopoljski plemići na *spravišću* – sastanku na kojem su se donosile sve važne odluke. Plemenita općina turopoljska bila je organizirana u dva kotara koja su bila podijeljena na manje *sučije* sa jednim ili više sela.

³³ Povijest i kultura, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007. str. 1.

Sl.13. Stolec župana plemenite općine Turopoljske

Sl.14. Stari grad Lukavec

Početkom 15. stoljeća, zbog čestih provala Turaka na područje Turopolja, izgrađena je drvena obrambena utvrda – grad Lukavec. Utvrda je krajem stoljeća pala u ruke medvedgradskih vladara a Turopoljcima je vraćena sredinom 16. stoljeća u ruševnom stanju. Zidana verzija kakvu možemo vidjeti danas izgrađena je u 18. stoljeću.

Zbog sve većeg značaja Velike Gorice kao upravnog središta 1614. godine počinje gradnja *turopoljskog grada*. Prvobitna građevina je srušena a na njenom se mjestu 1765. godine gradi jednokatna barokna građevina s arkadama na pročelju. Na katu se nalazila svečana dvorana za spravišća, a u prizemnim prostorijama nalazio se zatvor. Danas je u ovoj građevini smješten Muzej Turopolja.

Godine 1809. Turopolje potpada pod Francusku provinciju Iliriju te u razdoblju do 1813. gubi svoju samostalnost. Nakon Napoleonovog poraza općina Turopolje postaje sastavnim dijelom austrijske Kraljevine Ilirije a službeni jezik postaje njemački. Za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda dio plemića zastupa mađarske interese, dok drugi podržavaju viziju Hrvatske bana Josipa Jelačića. Godine 1895. Plemenita općina Turopolje postaje zemljišna zajednica posebnim zakonom na temelju kojeg općina djeluje i za vrijeme Kraljevine Jugoslavije.

Nagli razvoj Turopolja započinje 1862. godine izgradnjom željeznice od Zagreba do Siska, a 1907. Velika Gorica dobiva i konjski tramvaj – *konjaču*.³⁴

Nakon II. svjetskog rata općina je ukinuta 1947. godine, a obnovljena je 1991. godine.

Turopolje ima bogatu obrtničku tradiciju koja i danas čini temelj gospodarstva. Stanovništvo je živjelo u obiteljskim zadrugama, a s vremenom su se sela specijalizirala za određene obrte. U prvoj polovici 19. stoljeća dolazi do organiziranja prvih cehova, a "Veliki ceh" objedinjavao je sve obrte.

4.1.4. Likovna zbirka

Likovna zbirka Muzeja rasla je postepeno donacijama ili otkupom. Velika pažnja posvećivala se likovnim izložbama. Svaki umjetnik koji bi izlagao ostavljao je jedno djelo Muzeju za zbirku. Kroz desetljeća prikupljeno je više od 340 likovnih djela, a zbirka sadrži djela izrađena raznim likovnim tehnikama no najveći udio čine grafike.

Likovna je zbirka po prvi puta predstavljena javnosti na 45. obljetnicu djelovanja Muzeja te se time pridružila stalnom postavu, uz etnološku, arheološku i povijesnu zbirku. Prvi stalni postav postavljen je 1962. godine pod nazivom "Odjel narodne revolucije" s ciljem da ponudi uvid u političku, društvenu i kulturnu stvarnost poslijeratnog razdoblja, a paralelno su na isti dan otvorene još tri privremene izložbe.³⁵ Izložbom "Zbirke muzeja" dan je pregled predmeta prikupljenih za arheološku, etnološku i kulturno-povijesnu zbirku, a jedan od predstavljenih izložaka bio je i barokna statua Majke božje Vesele iz Ščitarjeva.

Izložba "Spomenici kulture turopolja" prikazala je neke od najvrijednijih primjeraka turopoljske drvene arhitekture. S izložbom slika Karla Weingärtnera započinju i prve galerijske aktivnosti, a neka djela Muzej je i okupio za buduću likovnu zbirku.

U prvom desetljeću svog djelovanja Muzej je svojom izložbenom aktivnošću predstavio neke od lokalnih umjetnika. Među njima su bili Stjepan Kičin – samouki kipar iz Ščitarjeva sa skulpturama u drvetu i glini, Milan Kičin s keramikom, Josip Pukanić s obradom metala, a sestre Milka i Vilma Bedeković predstavile su se izložbom "Susreti s Lomnicom".³⁶

³⁴ Povijest i kultura, 2007., str. 8.

³⁵ Likovna zbirka, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 1.

³⁶ Likovna zbirka, 2007., str. 2.

Cilj likovnih izložbi bio je podići svijest o važnosti takvih predmeta, a neke od najvrjednijih predmeta u zbirci Muzeju donirali su sami umjetnici. Preostali dio zbirke prikupljan je uglavnom otkupima.

Likovne izložbe pomogle su brojnim umjetnicima u njihovoj karijeri, a za neke su značile početak javne i umjetničke djelatnosti. Likovna zbirka predstavlja se izborom najznačajnijih autora koji su djelovali na području Turopolja i šire okolice ili su značajni za opći pregled povijesti umjetnosti.³⁷

Sl.15. Menci Klement Crnčić, *Pečenjari*

Sl.16. Karl Weingärtner, *Dvorac u Velikoj Mlaci*

4.2. Andautonija

Na desnoj obali Save, u posavskom selu Ščitarjevo osam kilometara udaljenom od Velike Gorice, nalaze se iskopine rimskog grada Andautonije izgrađenog u blizini Savske magistrale. Bila je upravni centar područja između Medvednice, Vukomeričkih gorica, Stenjevca te rijeke Save. Sagrađena je u obliku izduženog šesterokuta s vodovodom i kupalištem te lukom na Savi.

Prva arheološka iskopavanja započela su još 1880. godine a pokrenuo ih je Ivan pl. Bojničić. Grad se sastojao od dva dijela: sjevernog - Gradišće, i južnog – Savišće. Od 1969. godine istraživanja provodi Arheološki muzej u Zagrebu u suradnji s Muzejom Turopolja. Grad je imao kamenom popločene ulice, kanalizaciju, javne zgrade, stambene četvrti i nekropole. Andautonija je bila centar teritorijalne zajednice autohtonog stanovništva, a kao municipij od

³⁷ Likovna zbirka, 2007., str. 2.

1. stoljeća bila je samostalni grad čiji je teritorij administrativno pripadao provinciji Panoniji.³⁸

Godine 1994. na lokaciji je otvoren arheološki park "Andautonija" koji je prvi ove vrste u Hrvatskoj.³⁹ Od 2002. godine organizira se manifestacija pod nazivom "Dani Andautonije" tokom koje se kroz izložbe i razna događanja obrađuju pojedine teme iz života rimskog grada. Manifestacija je dvodnevna, a posjetitelji mogu razgledati izložbe, sudjelovati u radionicama i igraonicama, oblačiti se u rimsku odjeću, isprobati rimsku hranu i piće te igrati rimske igre.

Pri muzeološkoj prezentaciji gradiva unutar arheološkog parka nastojalo se da sve nužne intervencije budu u skladu s konzervatorskim i muzeološkim načelima te se pokušao očuvati postojeći odnos između rimske arhitekture i okoline. Daljnji razvoj arheološkog parka planira se u obliku eko-muzeja koji bi objedinjavao sve arheološke, etnografske, povijesne i prirodne vrijednosti, a prema postojećem projektu planira ga se organizirati kao Ekomuzej ščitarjevske posavine na ukupno 16 km².⁴⁰

Sl.17. Središte Ščitarjeva s Arheološkim parkom Andautonija

³⁸ Kušan, Dora. "Arheološki park Andautonija – Projekt daljnjeg razvoja kao ekomuzeja ščitarjevačke posavine i dani Andautonije u Ščitarjevu", u *Informatica Museologica*, svezak 36. br. 3/4, Zagreb, 2005., str. 24.

³⁹ Kušan, 2005., str.26.

⁴⁰ Kušan, 2005., str.27

5. Informatizacija građe i komunikacija s javnosti

Digitalizirana građa važan je izvor podataka o životu lokalne zajednice u određenim povijesnim razdobljima, neophodan za obrazovne, znanstvene, stručne i informacijske potrebe ne samo korisnika u dotičnoj zajednici, već i šire. Prilikom odabira građe za digitalizaciju treba se prvenstveno voditi vrijednošću koju ta građa ima za zavičaj i ljude, a time i za zavičajnu zbirku. Projekt digitalizacije zavičajne građe predstavlja na svojevrsan način promociju zavičajne i kulturne baštine korištenjem najsuvremenije tehnologije i postupaka digitalizacije. Digitalna zavičajna zbirka može predstavljati korak u stvaranju digitalnog repozitorija zavičaja. U stvaranju repozitorija s otvorenim pristupom mogle bi sudjelovati sve institucije kulture, zajedno s turističkom zajednicom. Na takav način promovira se zavičaj u svim svojim segmentima, kulturnim, turističkim, obrazovnim, informacijskim i slično, zavisno od toga koja bi se sve institucija uključila u njegovu izgradnju. Na ovaj način uređena zbirka imala bi velik značaj u promociji turopoljskog kraja. "Projekt informatizacije muzejske djelatnosti u Hrvatskoj nastavak je dugogodišnjih aktivnosti MDC-a na informatizaciji mreže muzeja u Hrvatskoj. Već 1980. godine MDC je pokrenuo projekt *Osnove dokumentacije i klasifikacije muzejskih i galerijskih predmeta u SR Hrvatskoj* s uputama za sigurnosno mikrofilmiranje muzejske dokumentacije. Važan dio projekta bio je Muzejsko-galerijski informacijski sustav – MUGIS, koji je zamišljen kao komunikacijska mreža za objedinjavanje i povezivanje informacijskih fondova muzeja, korisnika i ostalih potencijala u muzejskoj djelatnosti."⁴¹

Od 2000. godine Muzej Turopolja zahvatio je val informatizacije, pa su se zbirke polako počele sređivati putem elektroničke muzejske baze podataka M++. U ovom periodu pokrenuta je i službena internetska stranica muzeja www.muzej-turopolja.hr.⁴²

5.1. Izložbena djelatnost Muzeja

Prvi stalni postav Muzeja otvoren je 1962. godine pod nazivom "Odjel narodne revolucije", a cilj je bio prikazati političku, društvenu i kulturnu povijest turopoljskog kraja iz vremena Narodnooslobodilačke borbe. Istovremeno su u prostorijama Muzeja otvorene tri

⁴¹ MDC, *Informatizacija muzeja u Hrvatskoj*, <http://www.mdc.hr/hr/> (15.8.2014.)

⁴² Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 70.

izložbe: "Zbirke muzeja", "Spomenici kulture Turopolja" i "Slike Karla Weingärtnera". Izložbom "Zbirke Muzeja" dat je izbor sakupljenih predmeta za etnografsku, arheološku i kulturno-povijesnu zbirku.⁴³ Najvećim dijelom bili su zastupljeni predmeti iz etnografske zbirke: drveni predmeti, lončarska roba, dijelovi nošnji, ručnika i plahti. Najveća posebnost izložbe bio je zadružni stol izrađen iz jednog komada drva, koji se i danas nalazi u etnografskom dijelu stalnog postava.

Iz povijesne zbirke izložena je povelja Kralja Leopolda iz 1663. godine, kojom obitelji Trupčević dodjeljuje plemstvo i grb. Izložen je i kip "Majke Božje Vesele" koji je najavio i buduću likovnu zbirku.

Izložbom "Spomenici kulture Turopolja" prikazano je nekoliko odabranih spomenika ovog kraja, fotografije grada Lukavca, kurija Alapić iz Vukovine, kurija Modić-Bedeković iz Lomnice, kapele u Lijeve Štefankima i dr.⁴⁴

Izložbom "Slike Karla Weingärtnera" prikazani su ljudi i motivi turopoljskog kraja. Radi se o slikaru amateru te ove slike nemaju veliku umjetničku vrijednost, no važan su dokument vremena.

"Iz povijesti Turopolja" izložba je iz kulturno-povijesne zbirke stalnog postava predstavljena 1965. godine. Za kulturno-povijesnu zbirku prikupljeno je oko 1000 starih spisa iz 17.st., devet povelja na pergameni, starih zapisa, blagajničkih dnevnika i sl. Prikupljene su vrijedne sućijske ladice, nešto oružja, pečata i nošnja turopoljskih plemića koju su Muzeju poklonile Milka i Vilma Bedeković. Vrijedan dio zbirke je i materijal Velikogoričkog ceha s vrijednom ladicom i poveljom kralja Ferdinanda iz 1848.god.⁴⁵

U Muzeju su predstavljene i izložbe naivca Stjepana Kičina (1963.) te izložba njegovog sina Milana (1965.) Izložbom "Susreti s Lojnicom" 1968. godine predstavile su se sestre Milka i Vilma Bedeković iz Donje Lomnice. Postavljena je i retrospektivna izložba slika Branka Šenoe. Katica Parađ-Vojković (1977.), samouka kiparica i slikar Slavko Perišić (1979.) imali su priliku u Muzeju predstaviti svoje prve samostalne izložbe.

Održan je niz povijesnih izložbi: "Trideset godina izgradnje općine Velika Gorica" (1975), "povijest obrtništva" (1983), "Stoljeće Andautonije u Ščitarjevu" (1987). Priređene su i brojne

⁴³ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 66.

⁴⁴ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 67.

⁴⁵ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 77.

etnografske izložbe, neke od njih su: "Tekstil Turopolja" u suradnji s Turističkim savezom općine Velika Gorica (1967), "Plahte velikogoričkog kraja" (1980), "Drvo u Turopolju" (1988), "Jurjevo" (1992), "Turopoljske ljepotice" (crteži dvanaest drvenih kapela Drage Trumbetaša-kalendar (1994), "Oglavlja u ženskoj narodnoj nošnji Turopolja, Pokuplja, Posavine i Vukomeričkih Gorica" (1998)).⁴⁶

Višnja Huzjak svoju zadnju izložbu, "Povelje Turopoljskih plemića", organizira pred odlazak u mirovinu 1995. godine

"Nekropole i groblja na području Ščitarjeva" prva je značajna arheološka izložba nastala temeljem dugogodišnjeg istraživanja antičkog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu i Muzeja Turopolja koju je na samom početku vodio Pavo Vojvoda. I dalje su se organizirale razne zanimljive izložbe kao rezultati terenskih istraživanja: "Nove akvizicije" (1997-2002), "Nekropole i groblja na području Ščitarjeva", "Razorene crkve Banije-izložba fotografija, V'ize", "Turopoljski letači", "Izložba slika Drage Trumbetaša", "1991. Pokupsko", "Joža Sveti-Josip Markuz", "Dimitrije Popović – crteži i skulpture".⁴⁷

Godine 1997. izdana je monografija "Drvene ljepotice Turopolja" Igora Maroevića, bivšeg ravnatelja Muzeja, a obrađuje temu drvenih crkvice i seljačkog crkvenog graditeljstva Turopolja.

Jedna od prvih izložbi 2004. god. bila je izložba tradicijskog odijevanja "Tkeš si fletno, tiho tkeš.." Slijedio je niz različitih izložbi: "U visinama" izložba slika akademske slikarice Andreje Robić, izložba fotografija Roberta Leša "Druge zbilje", izložba "Venecijanskih maski" Tihomira Marinkovića, "Chiaroscuro" Zlatka Odrčića; povijesne: "Stoljeća obrtništva u velikogoričkom kraju" i "Vatru gasi, brata spasi"; arheološka: "Pronađeno vrijeme".⁴⁸

Izložba "Gospočke boje – utjecaj građanskih modnih stilova na tradicijsko odijevanje" predstavlja one suvrste tradicijske odjeće, na kojima je vidljiv utjecaj građanskih modnih stilova. Dokumentarnim fotografijama, video-projekcijom, originalnim eksponatima i rekonstruiranim replikama nošnji na izložbi su se predstavila prožimanja građanskog i seljačkog, te europski modni utjecaji koji nisu zaobilazili ni pučku odjeću većine hrvatskih krajeva.

⁴⁶ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 69.

⁴⁷ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 70.

⁴⁸ Ljetopis grada Velike Gorice, 2009., str. 72.

2012. godine otvorena je izložba "Heraldica Turopoliensis". Na izložbi su prikazane originalne turopoljske grbovnice iz fundusa Muzeja Turopolja, koje su u posljednje vrijeme restaurirane i zasjale u novom sjaju, kao i neke iz privatnih zbirki, koje je javnost mogla vidjeti po prvi put, zatim preslike grbovnica iz Hrvatskog državnog arhiva, kao i grbovi u kamenu i na zastavama.

U sklopu Dana europske baštine 2013. godine, u Muzeju Turopolja otvorena je izložba "Obnovljena graditeljska baština u vremenu od 1996. do 2013". Izložene su fotografije koje prikazuju proces obnove 7 od 14 objekata graditeljske baštine na području Turopolja.

5.2. Ostali oblici komunikacije

Muzej Turopolja posvećuje veliku pažnju muzejskoj pedagogiji, što je iznimno važna funkcija u svakom muzeju, no posebice u zavičajnim muzejima. Muzej redovito organizira edukativne radionice koje su najčešće usmjerene prema najmlađim posjetiteljima. Tako je 2013. godine u organizaciji Muzeja održana radionica o tradicijskim vrijednostima turopoljskog kraja, za one najmlađe. Djeca su zajedno s djelatnicama vrtića posjetili Muzej Turopolja gdje su upoznali veliki dio zavičajne baštine, susreli se s predstavnikom povijesne vojne postrojbe "Turopoljski banderij", izradili tradicijsku turopoljsku kuću, upoznali tradicijske turopoljske frizure, izradili konja posavca u tehnici kaširanja, a suradnja s ostalim odgojnim skupinama najviše je došla do izražaja pri obilježavanju Jurjeva u dvorištu vrtića. Još neki od ciljeva projekta bili su obogatiti rječnik nazivima vezanim uz turopoljsku kulturnu baštinu (poculica, podgutnica...), razvijati senzibilitet i ljubav prema folklornoj glazbi Turopolja, a iz projekta je nastao i prijedlog Turističkoj zajednici da se izradi suvenir, tradicijska igračka konja posavca u drvenoj verziji.

Osim radionica Muzej redovito organizira predavanja, filmske projekcije te razne promocije. Prema riječima kustosice Dragice Dade Modrić: "U svoj klasičan rad uvodi i pojam muzejske pedagogije koji promovira novi način komuniciranja s posjetiteljima: posjetitelj nije statičan promatrač kulturne ponude već aktivan sudionik koji u Muzeju upoznaje i stvara kulturu. Cilj muzejske pedagogije jest stvoriti kulturno svjesnu javnost koja će i izvan kulturne ustanove promicati svoje vrijednosti. Najčešći oblik muzejske pedagogije, uz izložbeni i stalni postav, su likovne radionice. One se održavaju na razne teme, od etnografskih, arheoloških, povijesnih, a sve s naglaskom očuvanja Turopolja. Radionice su namijenjene svim

zainteresiranim građanima, ali zbog nedostatka prostora održavaju se samo za djecu osnovnoškolske dobi, u ograničenom broju. Prostor za rad improvizira se u prostorima stalnog postava na katu i u galerijskom prostoru u prizemlju Muzeja ugrožavajući pritom neprocjenjive muzejske eksponate. U vrijeme održavanja radionica također je onemogućen posjet i razgledavanje Muzeja."⁴⁹

Sl.18. Predvorje stalnog postava s izloženim plemenitaškim grbovima

Na Matičinom četvrtku u Muzeju Turopolja 27.ožujka 2014.godine predstavljena je Etno udruga Kurilovec. Udruga je osnovana u jesen 2010. godine i bavi se očuvanjem i promoviranjem kurilovečke i turopoljske materijalne i nematerijalne baštine. Članovi redovno organiziraju manifestacije na kojima izlažu stare tradicijske ukrasne i uporabne predmete, te na radionicama educiraju građane zainteresirane za njihovoj izradi. Udruga ima stalnu kolumnu u VGdanas novinama gdje pišu na domaćem kajkavskom govoru, a u pričama su najčešće uspomene iz djetinjstva i sjećanja na život u Turopolju kakav je bio nekada. Snimaju dokumentarne filmove o izradi tradicijskih predmeta, pišu i izvode igrokaze koje prikazuju na manifestacijama u turopoljskim i posavskim mjestima, te na amaterskom festivalu pučkih kazališnih družina kajkavskog govornog područja.

Ove godine održan je i 1. Legendfest - festival narodnih priča, legendi i mitova a sve je bazirano na znanstveno istraženju, nematerijalnoj kulturnoj baštini, prikazanoj na populistički

⁴⁹ Modrić, Dragica Dada. Brošura izdana povodom 50 godina Muzeja Turopolja, Velika Gorica, 2007.

način kroz radionice, predavanja, performanse te predstave za djecu. Postavljeno je više izložbi, fotografije Ive Lulić koja je fotografirala djecu kao vile i vilenjake, te izložba Hane Tintor koja je radila vizual Legendfesta, tu je i izložba Zdenka Bašića koji je vodeće ime u svijetu bajki u Hrvatskoj. Održane su i radionice Tihomira Marinkovića, izrada maski, radionica origamija i buba, leptira, pauka. Sudjeluju i kulturna društva iz Turopolja, a održano je i suđenje copernici.

19. Legendfest, 2014.

20. Osoblje Muzeja zamaskirano povodom
Legendfesta

Muzej nije orijentiran samo na povijest i tradicijske vrijednosti turopoljskog kraja, vrlo je aktivno uključen i u urbane aspekte života Velike Gorice i Turopolja. Tako je donedavno bio organizatorom vrlo uspješnog Festivala urbane kulture u sklopu kojeg su održavane likovne, glazbene i filmske radionice i filmske projekcije te koncertne izvedbe u večernjim satima. Nažalost, zbog nedostatka financijskih sredstava, ovaj dobro posjećen i popularan festival je ugašen.

6. Arhitektura i vizualni identitet Muzeja

Od svog osnutka Muzej Turopolja smješten je u jednoj od arhitektonski najrepresantativnijih objekata Velike Gorice, ali i cijelog turopoljskog kraja. Naime, radi se o nekadašnjoj vijećnici Plemenite općine turopoljske. "Muzej Turopolja smješten je u središtu Velike Gorice na istočnom rubu gradskog parka. To je građevina čiji su se izgled i namjena mijenjali tokom burne povijesti ovog kraja, a prvi zapisi sežu daleko u 17. stoljeće. Velika Gorica privilegijom kralja Rudolfa II., početkom 17. stoljeća dobiva sajamska prava i uskoro postaje poznato trgovište. Turopoljci su tom prilikom odlučili sagraditi javnu građevinu uz već postojeći kaštel Lukavec. Iako su u to vrijeme borbe s Turcima jenjavale, godine 1614. građevina dobiva fortifikacijski karakter. Vjerojatno se radilo o drvenom čardaku koji je bio okružen zemljanim šancem s palisadama. Uz svoju prvotnu namjenu, čardak je služio i kao vijećnica idućih 150 godina. Odlukom na održanoj skupštini, zbog dotrajalosti, Turopoljci 1765. godine grade novu vijećnicu. Baroknu, jednokatnu građevinu od opeke koja se u prizemlju trijemom otvara prema parku. Zgrada tzv. "Turopoljski grad", postaje sjedište "Plemenite općine turopoljske", u kojoj je stolovao župan. Na katu, u središnjoj, bogato urešenoj dvorani, održavala su se "spravišća" (skupštine)."⁵⁰

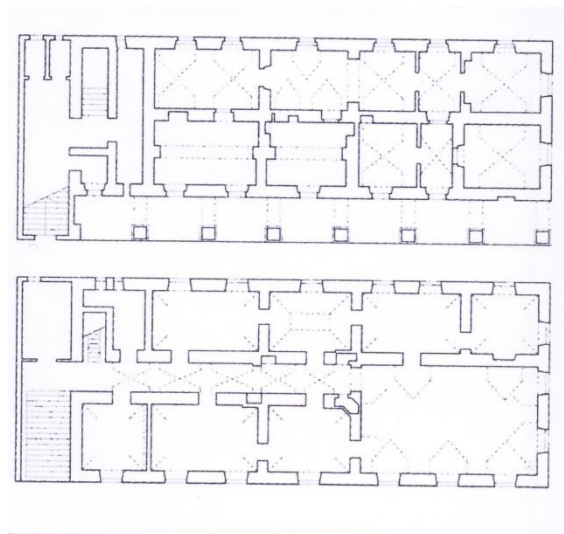
Plemenita općina turopoljska ukinuta je 1947. godine a trinaest godina kasnije prenamijenjena je za muzejske potrebe. "Začetke muzeja nalazimo već u starom arhivu Plemenite općine turopoljske. Uz stare povelje i pečate tu su se nalazile stare škrinje, zastave i ostalo arhivsko gradivo. Nakon Prvoga svjetskog rata, za vrijeme župana Franje Lučića, u zgradi je bila uređena mala muzejska zbirka u kojoj se nalazilo oružje, muzički instrumenti, uniforme, zastave i slični predmeti. Većina arhivske građe, koja nije uništena tijekom Drugoga svjetskog rata, prenesena je u Zagreb. Osnivanju muzeja prethodile su godine organiziranog sakupljanja materijala, budućih muzejskih predmeta. Godine 1960. osnovan je Muzej Turopolja. Muzejsko gradivo bilo je razvrstano u četiri zbirke: etnografsku, kulturno-povijesnu, arheološku i zbirku NOB-a. Godine 2005., u povodu 45 godina djelovanja, stalni postav Muzeja Turopolja, uz etnografsku, kulturno-povijesnu i arheološku zbirku, prvi put predstavlja i likovnu zbirku. Osim stalnog postava koji se nalazi na prvom katu, u prizemlju je smješten galerijski prostor u kojem se održavaju povremene izložbe ili zanimljive likovne radionice za djecu, mlade i njihove roditelje. Šetnjom kroz muzej posjetitelji se mogu

⁵⁰ Muzej Turopolja, katalog stalnog postava, Velika Gorica : Muzej Turopolja, 2007.

upoznati s predmetima iz prapovijesti, rimskog doba, autohtonom kulturom u drvetu i tekstilu, likovnim djelima i kulturno-povijesnim posebnostima Plemenite općine turopoljske."⁵¹

18. Vijećnica Plemenite općine turopoljske danas kao
Muzej

19. Tlocrt Muzeja

Impozantna građevina više puta je obnavljana, kao što je prethodno navedeno, no niti jednom intervencijom nije narušena povijesna vrijednost barokne građevine. Svi osnovni elementi vanjskog oblikovanja i unutarnjeg rasporeda očuvani su u izvornom obliku, no krajem 19. stoljeća na baroknu osnovu nadograđuje se kat kako bi se zadovoljile potrebe nove namjene. "Godine 1891. Plemenita općina turopoljska dala je po inženjeru Kostu Tomcu izraditi planove za stubišni toranj posred pročelja te nadogradnju drugog kata gdje su trebali biti smješteni uredi Kotarske oblasti, ali se od planova odustalo jer je za Kotarsku oblast izgrađena nova zgrada. Planovi za nadogradnju vijećnice predstavljaju značajni projekt historicizma u Turopolju. Gospodarsku zgradu na sjevernoj strani parcele gradio je 1885. godine zidar Josip Rojec. Zgrada je registrirana kao kulturno dobro. Zdanje je obnavljano 1968.-70. te 1977. godine. U obnovi pročelja otučena je sva žbuka u prizemlju zgrade i stavljena nova s drukčijom modelacijom detalja. Dobila je jako stiliziranu rustiku i uleknute rubove lukova arkada, što asocira na historicizam. Nije poznato je li rekonstrukcija slijedila konzervatorske nalaze. Ponovnu obnovu zgrada je doživjela 1997. godine. Moguće je također da današnja boja pročelja nije izvorna, jer ne samo što takva boja nije tipična za barok, već se na starim fotografijama vidi da su vijenci i lezene bile tamnije nijanse a površina svijetla, dok

⁵¹ Muzej Turopolja, katalog stalnog postava, Velika Gorica: Muzej Turopolja, 2007.

je danas obrnuta situacija. Sačuvan je jedan podatak da je pročelje probijeno 1818. godine povodom prolaska austrijskog cara kroz Veliku Goricu."⁵²

Organizacija muzejskog prostora podijeljena je na dvije etaže. U prizemlju se nalaze administrativne prostorije, prostorije za osoblje, knjižnica te dvorana za povremene izložbe, projekcije i razna događanja. Na katu je smješteno više prostorija koje čine stalni postav te ured tajništva. "Prizemne prostorije u prošlosti su služile kao tamnica. Na prvi kat uspinje se stubištem koje je izvan perimetralnog zida. Na katu je dugačak hodnik iz kojeg se ulazi u pojedine prostorije. Jedna prostorija služila je kao županova soba, druge za bilježništvo, blagajnu i arhiv. Zadnja prostorija je velika vijećnica, u kojoj su se održavale općinske skupštine, a koja zaprema čitavi jugozapadni ugao zgrade. Na zrcalnom svodu vijećnice je dekorativni žbukani ukras. U unutrašnjosti zgrade je sačuvan još poneki komad izvorne stolarije. Većina prozora zamijenjena je 1886. godine novima od tisovog drveta. Izvorni unutarnji prozori iz doba baroka bili su od bojanog stakla, sa stakalcima u obliku pčelinjih saća. Prizemlje zgrade od 19. stoljeća iznajmljivano je privatnicima. U južnom dijelu je bila gostionica "Pod Turopoljskim gradom", a u sjevernom najamni stan. Nije poznat izvorni smještaj glavnog stubišta. Današnje stubište rezultat je intervencije u drugoj polovici 19. stoljeća, kada je najprije načinjen drveni ganjak koji je potom ostakljen." ⁵³

Stalni postav Muzeja Turopolja zauzima čitav gornji kat muzejske zgrade i njega sačinjava oko 350 izložaka iz svih četiri ranije spomenutih zbirki. U prizemlju muzejske zgrade nalazi se izložbena dvorana za povremene izložbe, te dio muzejskih depoa za čuvanje predmeta iz fundusa. Prostorije stalnog postava poredane su u obliku izduženog slova U, a početne prostorije i glavna dvorana povezane su izlazima s hodnikom što omogućuje posjetiteljima vrlo jasan pregled sadržaja te slobodu kretanja unutar muzeja.

Sam postav vrlo je logično oformljen, sasvim jednostavnim pomagalicama koja ne zahtijevaju dodatnu interpretaciju. Uz sve izložke nalaze se vrlo jednostavne legende s tekstom tiskanim crnim slovima na bijeloj pozadini. Ponegdje su legende smještene unutar vitrina pa je vidljivost zbog odbljesaka smanjena. Pri dizajnu postava autori su se vodili jednostavnošću u izradi svih elemenata, od vitrina do signalizacije, suzdržavajući se od nametljivih dizajnerskih rješenja koja postavu omogućavaju da u sasvim neutralnom, ali tradicionalnom okruženju, posjetiteljima ispričaju priču o bogatoj povijesti Turopoljskog kraja. No može se uočiti

⁵² *Arhitektura Velike Gorice*, Turistička zajednica Grada Velike Gorice, Velika Gorica, 2005. str. 173.-174.

⁵³ *Arhitektura Velike Gorice*, 2005. str. 173.-174.

nekoliko manjih propusta: nekoliko popratnih fotografija te jedno likovno djelo nemaju nikakve oznake; važniji popratni tekstovi, u želji da budu što uočljiviji, otisnuti su na jarko crvenoj podlozi koja otežava čitanje.

Postav je organiziran u četiri cjeline: arheologija, etnografija, likovna zbirka i kulturna povijest, od kojih je svaka predstavljena pripadajućim postavom i kustosom te zasebnim katalogom. Izradi kataloga posvećena je posebna pozornost. U preklopnu mapu uloženi su zasebni katalozi svake pojedine zbirke čime se željelo omogućiti naknadno ulaganje novih kataloga koji bi nastajali zajedno s vremenskim razvojem stalnog postava muzeja. Ovo vrlo kreativno rješenje zapaženo je na Interliberu 1998. godine te je među 93 predstavljena hrvatska muzejskih kataloga izdvojeno kao najoriginalnija muzejska publikacija. Također je uočena važnost prepoznatljivog simbola muzeja pa je tako razvijen simbol sa stiliziranom glavom goveda tur po kojem je Turopolje i dobilo ime. Znak muzeja je prije svega usmjeren prema školskoj populaciji te su autori pri dizajniranju na umu imali jednostavnost, laku uočljivost te originalnost. Vizualnom identitetu muzeja posvećeno je puno pažnje pa se tako u muzejskoj suvenirnici mogu pronaći brojna zanimljiva dizajnerska rješenja. Pozivnice za izložbe oblikovane su trodimenzionalno tako da čine objekt čitljiv u više planova, ulaznice su izrađene u tri kolorističke varijante sukladno sa cijenama. Za najmlađe posjetitelje oblikovani su dekorativni pisači blokovi koje mogu dobiti kao poklon uz ulaznicu, a za izradu je uzeto po tri serije od pet motiva iz svake muzejske zbirke, te jedna dodatna serija s pet kolorističkih varijanti znaka muzeja. Još jedno interesantno rješenje je i didaktički suvenir "Archeo puzzle" koji se sastoji od kontrolirano razbijene keramičke posudice (izrađene po uzoru na originale iz zbirke) te fotografije originalnog predmeta, a zadaća je posjetitelja vratiti joj originalan oblik.⁵⁴

Originalan pristup u formiranju vizualnog identiteta prepoznala je i struka te je Muzej Turopolja dobio i mnoge nagrade i priznanja:

- Posebna nagrada za izuzetno kvalitetan pristup u oglašavanju kulturne institucije – 5. festival tržišnih komunikacija u Opatiji 1997.
- Nominacija u 8 kategorija za nagradu na 4. festivalu oglašivača Nove Europe u Portorožu 1997.

⁵⁴ Maroević, Igor. "Muzej Turopolja – novi vizualni identitet i kućni stil", u *Informatica museologica* 32., Zagreb, 2001., str. 84.

- "Certificate of Design Excellence 1998." te uvrštavanje u Godišnjak europskog dizajna američkog časopisa "PRINT" za 1998.
- "1998. Good Design Award", Chicago Athenaeum Museum of Architecture and Design
- Nominacija za nagradu na 8. biennalu grafičkog dizajna u Brnu 1998.
- Nominacija za nagradu na "Golden Bee 1998." – 4. međunarodnom biennalu grafičkog dizajna u Moskvi

A uvršten je i u zbirke:

- The Merrill C. Berman Collection – kolekcija moderne umjetnosti i grafičkog dizajna 20. stoljeća u New Yorku
- U stalni postav Chicago Athenaeum Museum of Architecture and Design
- Moravska Galerie, Brno
- Design Museum, London
- Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb⁵⁵

Smještajem zavičajnog muzeja koji predstavlja povijest turopoljskog kraja unutar povijesne barokne građevine, jedne od najkvalitetnijih na ovom području, ostvaren je savršen sklad između adaptirane unutrašnjosti, zbirke, te vanjštine građevine. No ovakva situacija također znači i kroničan nedostatak prostora za velik broj muzejskih djelatnosti te nedostatak prostora za pohranjivanje muzejskog fundusa. Olakotnu okolnost čini smještaj muzeja unutar parka koji u toplijim mjesecima omogućuje održavanje radionica na otvorenom. Štoviše, park je tokom godina bio svojevrsna pozornica raznim događanjima u organizaciji muzeja (Dani meda, Festival urbane kulture, Dnevni boravak...). Muzej dakle, izvrsno funkcionira sa svojom okolinom. Park i okružujuće ulice za nekoliko su stepenica povišeni u odnosu na muzej pa je time lagano istaknut, a park služi kao svojevrsni plato, okupljalište, ispred muzeja što stvara vrlo pristupačno i toplo ozračje.

Unatoč vrlo dobroj promidžbi Muzeja ono što nedostaje jest bolja signalizacija u neposrednoj blizini građevine. Osim nekoliko već postojećih oznaka postavljenih po gradu, donedavno nije postojala nikakva uočljivija signalizacija na samom muzeju. Natpis "Muzej Turopolja" postoji samo na zapadnoj strani građevine uz ulaz u stalni postav, no nije postojalo nikakvo obilježje

⁵⁵ Igor Maroević, 2001., str. 85.

na južnoj fasadi okrenutoj prema glavnoj ulici. Tek je prošle godine postavljena informativna tabla sa osnovnim informacijama, no s glavne ceste slabo je uočljiva.

Sl. 20. Oštećeno zapadno pročelje s ulazom u stalni postav

Sl. 21. Službeni znak Muzeja Turopolja

S obzirom na ograničenja koja je postavila postojeća građevina, adaptacija prostora za potrebe zavičajnog muzeja izvedena je vrlo uspješno. Pravilno nizane prostorije, iako dimenzijama vrlo male, omogućavaju vrlo logično kategoriziranje zbirke. Katna podjela sadržaja omogućava jasan pregled i jednostavno snalaženje po prostoru muzeja a odvojenost prostora za povremene izložbe, radionice i projekcije od prostora stalnog postava omogućava zvučnu izoliranost. Forma turopoljske kurije za potrebe manjeg zavičajnog muzeja pokazala se odgovarajućom za udomljavanje tako bogatog sadržaja, štoviše potiče smještanje dijela sadržaja na vanjsku površinu parka čime se dobiva na atraktivnosti muzejskog programa. To potvrđuje veliki broj mladih koji se redovito uključivao u radionice i glazbene programe Festivala urbane kulture (koji se nažalost prije dvije godine prestao održavati), posebice onih koji su na festival pristizali iz okolnih gradova. Uzevši u obzir sve elemente vizualnog identiteta muzeja - od pažnje koja je posvećena uređenju same građevine, čvrstoj vezi koju je muzej uspostavio sa svojom neposrednom okolinom, pa sve do dizajnerskih detalja poput odličnog kataloga i materijala za najmlađe posjetitelje, može se reći da je Muzej Turopolja

ostvario vrlo prepoznatljivu sliku. Ugodan sklad tradicionalne arhitekture i suvremenog dizajna te inovativnog pristupa oblikovanju popratnih sadržaja gotovo uspijeva zamaskirati problem nedostatka prostora.

7. Financije Muzeja

Ekonomska kriza utječe na financiranje muzeja i direktno i indirektno. Muzejske financije predstavljaju složenu strukturu u velikoj mjeri zahvaćenu političkim odlukama, pravnim okvirima i individualnim željama. Financijsko stanje muzeja ovisi o delikatnoj ravnoteži između prihoda i troškova, no odnos između dohotka i odgovarajućih troškova daleko je od jednostavnog. Iako muzeji kao institucije jesu neprofitne organizacije, većina muzeja u svijetu shvatila je važnost vlastitih prihoda koje je moguće ostvariti raznim mehanizmima poslovanja. Upravo u tom malenom postotku ukupnog godišnjeg budžeta muzeja leži velika mogućnost razvoja (ukoliko muzej ima mogućnosti za razvoj samostalnih prihoda), s obzirom da u ostalim aspektima financiranja svaka muzejska institucija ovisi o nadležnim tijelima i organizacijama.

Iz Godišnjeg izvješća o radu Muzeja Turopolja iz 2012. godine (koji je ujedno i jedini dokument s podacima o financijama Muzeja u koji mi je omogućen uvid) može se iščitati slijedeći model financiranja:

Izvori financiranja:

- RH 3,38 %
- Lokalna samouprava 94,70 %
- Vlastiti prihod 0,87 %
- Donacije 1.05 % ⁵⁶

Iz priloženoga vidimo da najveći udio u troškovima snosi osnivač Muzeja, Grad Velika Gorica, vrlo mali postotak snosi Republika Hrvatska dok najmanji postotak donose vlastiti prihodi muzeja.

Najveća prepreka u ostvarenju većih samostalnih prihoda nemogućnost je proširenja muzejske ponude koja je pak ograničena nedostatkom prostora. Prema riječima ravnateljice Muzeja, u planu je proširenje prostornih kapaciteta Muzeja, unutar novog prostora bila bi smještena i multifunkcionalna dvorana kojom bi se također omogućio i prostor za proširivanje djelatnosti muzeja, a time i dodatna zarada.

⁵⁶ Godišnje izvješće o radu Muzeja Turopolja za 2012. godinu, Muzejski dokumentacijski centar, http://mdc.hr/UserFiles/Image/izdavastvo/izvjesca/2012/Muzej_Turopolja_2012.pdf (19.9.2014.)

8. Buduća strategija razvoja i djelovanja Muzeja

Kako bi se bolje razumjele mogućnosti razvoja i budućeg djelovanja Muzeja Turopolja izrađena je SWOT analiza na temelju trenutnog stanja:

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Bogata i raznolika materijalna i nematerijalna baština turopoljskog kraja• Značajni kreativni potencijal na području s baštinom povezanih aktivnost te stručna osposobljenost i profesionalna razina u ostvarivanju muzejske djelatnosti• Svijest o značenju kulture i kulturne baštine za kulturni identitet Turopolja• Smještaj Muzeja unutar zgrade bivšeg sjedišta Plemenite općine turopoljske• Dobar poslovni imidž unutar turopoljskog kraja te suradnja s brojnim udrugama, zajednicama, ustanovama i pojedincima• Atraktivna lokacija Muzeja Turopolja u centru Velike Gorice• Mlado i energično osoblje Muzeja	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatak prostora za čuvanje fundusa i izložbene djelatnosti muzeja• Nedostatak financijskih sredstava• Nezadovoljavajuća svijest građana o aktivnostima muzeja kao posljedica lošeg marketinga• Nedostatak dodatnih sadržaja i ponude tokom zadnjih nekoliko godina• Nedostatak opremljenog prostora za provođenje edukativnih programa• Slaba posjećenost stalnog postava Muzeja• Nepostojanje prepoznatljive muzejske publikacije serijskog tipa• Neažurnost internetske stranice• Nedovoljna povezanost s lokalnom sredinom• Nedovoljno izražena i potencirana svijest o vrijednosti lokalne baštine• Nedostatak pristupa za osobe s ograničenom pokretljivošću
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">• Poboljšanje prijama posjetitelja opremanjem prostora i boljim informiranjem korisnika• Osmišljavanje atraktivnih turističkih proizvoda (novim stalnim postavima, osuvremenjivanjem postojećih, pripremom atraktivnih interdisciplinarnih izložbi)• Edukacija mladih putem radionica i igraonica – kontinuirani rad tijekom cijele godine• Sudjelovanje u projektima Europske Unije• Uključivanje zainteresiranih suradnika muzeja u praktičan rad (volonterski rad, škola arheologije na terenu,	<ul style="list-style-type: none">• Opasnost od krađe ili oštećivanja izloženih muzejskih predmeta u muzejskim prostorima• Nedovoljna sredstva iz postojećih financijskih izvora za kvalitetan rad• Slab interes mogućih donatora• Utjecaj globalne i nacionalne financijske krize, smanjenje potpora za programe• Nemogućnost novog zapošljavanja i tržišne motivacije zaposlenih uslijed gospodarske krize• Komercijalizacija kulture, kulturne baštine i zaštite prirode, ali i problem učinkovite komodifikacije unutar legitimnih okvira

ekskurzije po lokalitetima) <ul style="list-style-type: none"> • Intenzifikacija marketinške i medijske afirmiranosti • Povećanje broja posjetitelja • Blizina emitivnog kulturnog i turističkog tržišta Zagreba • Uvođenje novih sadržaja muzejskih djelatnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno razvijena svijest u lokalnoj zajednici o razvojnim potencijalima kulture, kulturne baštine, zaštićenih prirodnih vrijednosti i prirodnih dobara te mogućnostima za njihovo gospodarsko korištenje na osnovi održivog razvoja
--	---

Muzej, dakle, ima brojne mogućnosti za razvoj no isto tako postoje i ograničavajući faktori. Ravnateljica Margareta Biškupić problem nedostatka prostora ističe kao trenutno najizraženiji. Muzej ima ogroman problem s nedostatkom prostora posebice za muzejski depo. Iz tog razloga traženo je od osnivača Muzeja, Grada Velike Gorice rješavanje tog problema. Grad je pronašao lokaciju u blizini sadašnje muzejske zgrade na kojoj se planira izgraditi nova zgrada za muzejski depo i urede. Prošle godine (2013.) napravljen je idejni projekt za novu zgradu. U ovoj godini (2014.) u izradi je glavni projekt. Gradnja se planira nakon vađenja svih potrebnih dozvola. Ono što je zapravo uvjet za gradnju su financije za koje se zaposlenici Muzeja nadaju da će biti osigurane da se krene u gradnju 2016. godine.⁵⁷ Prema riječima kustosice likovne zbirke Dragice Dade Modrić: "Dobivanjem novog, dodatnog prostora, Muzej bi neometano i u potpunosti mogao obavljati svoju djelatnost. Fundus Muzeja napokon bi bio primjereno smješten i rad na zbirkama, koji je trenutno nemoguć zbog uvjeta u kojima su stvari pohranjene, bio bi omogućen. Budućnost muzeja, kako našeg, tako i ostalih je u multidisciplinarnosti. Posjetitelj više nije zadovoljan samo vizualnim pristupom, on želi aktivno sudjelovati, istraživati, učiti iz primjera. Kroz radionice, promocije, projekcije i razne akcije Muzej ima u planu poboljšati kvalitetu i kvantitetu programa, razviti bolju komunikaciju i interakciju kako s drugim kulturnim ustanovama, tako i s najvažnijim i konačnim subjektom, posjetiteljem."⁵⁸

Muzej za sada ne sudjeluje u EU projektima, niti su isti u planu. To je posljedica vrlo malog broja zaposlenih, a svaki EU projekt za sobom nosi veliku količinu administracije. Također ovisi o planovima osnivača Grada Velike Gorice koji odlučuje koju ustanovu će sa svojim projektom prijaviti i podržati (financijski i ljudstvom) za određeni EU projekt u skladu s kulturom strategijom grada. Muzej je sudjelovao u jednoj prijavi, ali na žalost projekt nije prošao. Radi se o projektu vezanom za uređenje i muzejski postav Starog Grada Lukavca.

⁵⁷ Prema riječima ravnateljice Margarete Biškupić

⁵⁸ Modrić, Dragica Dada. Brošura izdana povodom 50 godina Muzeja Turopolja, Velika Gorica, 2007.

Ukoliko se ostvare planovi za proširenje prostornog kapaciteta bilo bi moguće i proširenje djelatnosti u smjeru koji bi i povećavao prihod. U novoj zgradi bi trebali osim depoa i ureda imati i multifunkcionalnu dvoranu koja bi otvarala veliki broj dodatnih mogućnosti, a također bi se i sadašnju zgradu Muzeja rasteretilo. Nakon 13 godina postojanja internetskih stranica Muzeja trenutno je u izradi i potpuno nova, redizajnirana web stranica.

Muzej od nedavno dosta intenzivno radi na očuvanju i dokumentiranju nematerijalne kulturne baštine. Upravo su se vratili s ICOM-ove CIDOC-ove konferencije u Dresdenu gdje su imali i izlaganje vezano za očuvanje i dokumentiranje nematerijalne kulturne baštine. Plan je započeti bazu podataka vezano za ovu temu u skladu s trendovima u suvremenoj muzologiji.

Muzej Turopolja je bio, a i ostat će centralna kulturna ustanova u Velikoj Gorici i Turopolju. Njegova uloga u zajednici je i bila, a i bit će više nego muzejska u klasičnom definicijom izrečenoj ulozi muzeja. Planovi za budućnost se sada rade zapravo u dva smjera paralelno – sa i bez nove upravne zgrade s depoom. Naime, vrlo mali prostor koji su odavno svojim aktivnostima i ambicijama prerasli u ovom ga momentu uvelike ograničava. Svakako (u bilo kojoj situaciji) namjera je osnovati lokalni registar nematerijalne kulturne baštine, uz svu redovnu djelatnost. Ukoliko se omogući povećanje prostornih kapaciteta Muzej se planira još više orijentirati na pedagošku, ali i andragošku aktivnost.⁵⁹

⁵⁹ Prema riječima ravnateljice Margarete Biškupić

9. Komparacija s drugim primjerima zavičajnih muzeja u Hrvatskoj i svijetu

Nemoguće je objektivno povlačiti paralele između svih elemenata i područja djelovanja zavičajnih muzeja, kako unutar Hrvatske tako i s onima u svijetu, iz sasvim očitih razloga. Svako zavičajno područje svoj identitet temelji na drugačijim postavkama, različitim vrijednostima i različitom povijesnom razvoju pri čemu je metode i tehnike upravljanja i prezentacije muzejske građe potrebno prilagoditi istima. No, kod svih primjera uvijek postoje određeni elementi upravljanja koji mogu profitirati od konstruktivne komparacije sa srodnim ustanovama, bilo da se radi o kreativnim rješenjima ili standardnim postupcima.

Povijesni pregled izložbenih i vanizložbenih aktivnosti Muzeja Turopolja obiluje kvalitetnim kreativnim rješenjima, originalan pristup očitovao se kako u prezentaciji postojeće građe tako i u sudjelovanju u formiranju sadašnjeg i budućeg identiteta mladih Turopoljaca organiziranjem brojnih radionica i događanja. No, takva razina kreativnosti dug niz godina izostaje u marketingu muzeja. Najveći broj posjetitelja čine upravo mladi, najčešće su to organizirani posjeti osnovnih i srednjih škola, no zadatak muzeja jest privući širok spektar posjetitelja, prije svega sve one koji se mogu poistovjetiti s turopoljskom baštinom. Izdvojila bih ovdje loše razrađene službene internetske stranice Muzeja te profile na društvenim mrežama. U globaliziranom svijetu upravo ovi mediji najčešće predstavljaju prvi kontakt sa sadržajem muzeja, te sudjeluju u formiranju inicijalne predodžbe potencijalnog posjetitelja o samom muzeju. Iako službene stranice jesu donekle pregledne, vrlo su oskudno opskrbljene ažurnim informacijama o aktivnostima muzeja. Vrlo je važna mogućnost povratne informacije putem on-line anketa i upitnika, ne samo radi dobivanja uvida u mogućnosti unapređenja muzejske ponude, već i ono što se time nudi potencijalnom posjetitelju – mogućnost za direktnim i indirektnim sudjelovanjem čime se dobiva osjećaj uključenosti i povezanosti zajednice s muzejskom institucijom, što je posebice važno kod zavičajnih muzeja.

Važnost unapređenja vizualnog imidža shvatilo je i vodstvo Pokrajinskog muzeja u Kopru u Sloveniji. Iako se radi o mnogo većem muzeju s pozamašnjim budžetom neka kreativna rješenja mogu se primijeniti u svakom zavičajnom ili gradskom muzeju. Muzej Kopar ima puno širi spektar djelatnosti koje nisu strogo vezane za zavičajni kraj koji predstavlja. U suradnji s Fakultetom za humanističke studije krajem svibnja održana je ljetna škola muzeologije, a redovito se održavaju i razna predavanja o muzeološkim praksama.

U Muzeju je moguće iznajmljivati prostorije za potrebe raznih proslava, a također je u ponudi i program za proslave rođendana najmlađih posjetitelja. Muzej ima i vlastiti restauratorski tim čije je usluge moguće unajmiti za potrebe restauracije privatnih zbirki. U sklopu muzeja se nalaze i muzejska trgovina, s nekoliko vrlo kreativno osmišljenih suvenira, te muzejski kafić smješten u lapidariju, unutar kojeg se tokom ljetnih mjeseci održavaju glazbene svirke.

Posjetitelji također imaju priliku iskusiti jedan poslovni dan kustosa u muzeju, te mu se pridružiti na radu u muzejskom depou ili se samostalno okušati u procjenjivanju vrijednosti muzejskih predmeta.

Osim navedenoga, Muzej ima vrlo kvalitetne internetske stranice, a u ponudi se nalazi i virtualni obilazak muzeja. Posjetitelji također imaju opciju "skidanja" aplikacija koja im donosi redovite obavijesti o izložbama i ostalim aktivnostima. Muzej redovito na svojim stranicama objavljuje godišnja izvješća o radu, strateške programe za četverogodišnje periode te katalog s javnim informacijama.

Naravno, zbog financijske situacije Muzej Turopolja nije u mogućnosti ponuditi tako širok spektar muzejskih aktivnosti, no upravo bi zbog toga trebalo poraditi na samostalnim oblicima zarade. Također, ažuriranje internetskih stranica te web profila na društvenim mrežama pružilo bi Muzeju niskobudžetnu promociju muzejskih aktivnosti. Kvalitetan muzejski proizvod nije dovoljan za povećanje broja posjetitelja ukoliko muzej nije redovito prisutan u svijesti pojedinaca i zajednice.

10. Zaključak

Tokom pedeset četiri godine svoga djelovanja unutar turopoljske zajednice Muzej Turopolja uspio je ostvariti vrlo usku povezanost s njenim članovima. Više no ijedan tip muzeja, zavičajni muzeji snose veliku odgovornosti pri prezentaciji i interpretaciji lokalne kulture i baštine što uključuje i odgojne i obrazovne aspekte. Svoje djelovanje Muzej je tokom godina primarno usmjeravao prema mlađim posjetiteljima, najčešće su to bile osnovne i srednje škole. Usmjerenje prema mladima posebno je bitno u kompleksnom okruženju kao što je Velika Gorica, odnosno na području koje s jedne strane ima vrlo bogate običajne i tradicijske vrijednosti, no s druge je pak podložno intenzivnim procesima imigracije stanovništva iz cijele Hrvatske pod jakim impulsima urbanizacije iz Zagreba. Kao posljedica javlja se smanjenje udjela baštinika, ali i pojačana potreba novog stanovništva za povezivanjem s lokalnom baštinom. Unazad zadnjih 10-15 godina može se primijetiti određena pozitivna promjena u načinu funkcioniranja muzeja te primjena kreativnijih muzejskih praksi. Muzej je razvio senzibilitet za, u prosjeku, vrlo mlado stanovništvo Velike Gorice i okolice, što je djelomično i posljedica mladog kadra muzejskog osoblja. Prosječna dob zaposlenih iznosi 39 godina, što se očituje i u pristupu oblikovanju muzejske ponude. U zadnjih desetak godina jača vanizložbena djelatnost Muzeja te se može primijetiti sve veći broj festivala koji se organiziraju u suradnji s raznim velikogoričkim udrugama i zajednicama, u skladu s aktualnim muzejskim praksama.

Slijepu točku u djelovanju Muzeja čini marketinška djelatnost te je nužno intenzivnije povezivanje s nositeljima turističke ponude na turopoljskom području. Suradnja s drugim kulturnim ponuđačima, zajednički nastupi i spoj financijskih sredstava omogućuje širu ponudu reklamnih mjera i veći radijus djelotvornosti. Trenutno je najogrančavajući faktor u razvoju Muzeja u bilo kojem smjeru nedostatak prostora i financija. Iako je Muzej napravio iskorak prema mlađoj populaciji organizacijom nekoliko festivala u zadnjih desetak godina, samo se manji broj uspio održati u višegodišnjoj formi kao posljedica navedenih problema.

Zanimljivo je također da Muzej nema prirodoslovnu zbirku, niti je ista u planu nakon proširenja prostornog kapaciteta. Područje Turopoljskog luga zaštićeno je područje s vrlo bogatom florom i faunom. Ovdje obitava velik broj vrsta karakterističnih za vlažne livade, te nekoliko ugroženih i reliktnih vrsta. Spomenimo ovdje da je Turopolje i dobilo svoj naziv po izumrlom govedu Tur, a koje je u Muzeju zastupljeno samo kao predmet grafičkog dizajna.

Bez obzira na nemala ograničenja, Muzej Turopolja postaje sve prisutniji u svijesti turopoljske zajednice te vrlo uspješno igra ulogu medijatora između pojedinaca i kulturnog nasljeđa. Od svog osnutka do danas neizostavna je karika u edukaciji najmlađih, ali i onih starijih, te omiljeno okupljalište svih generacija velikogoričkog područja. No, dinamika turističkog tržišta pred sve kulturne ustanove postavlja izazov da stalno drugačije i na nov način oblikuju svoju ponudu kako bi potaknuli posjetitelje na ponovni posjet. Kako bi postao prepoznatljiv na međunarodnom tržištu, Muzej će ipak morati proći kroz veći broj promjena u vidu proširivanja svojih djelatnosti, a toga su njegovi djelatnici itekako svjesni. No, vrijeme će pokazati da li će se ostvariti uvjeti za provedbu takvih promjena, odnosno hoće li ih njegovi djelatnici inovativnim i kreativnim rješenjima uspjeti stvoriti.

11. Slikovni izvori

- Slika 1. Turopoljski grad prije prenamjene; Izvor: Laszowski, Emilij. *Povijest Plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak II., Izdao Emilij Laszowski o trošku Plemenite općine turopoljske, 1911., str. 39.
- Slika 2. Vijećnica Turopoljskog grada prije prenamjene; Izvor: Laszowski, Emilij. *Povijest Plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak II., Izdao Emilij Laszowski o trošku Plemenite općine turopoljske 1911., str. 40.
- Slika 3. Osoblje Muzeja na izložbi Tik-tak povodom 50 godina djelovanja Muzeja; Izvor: Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 4. Medni dani u Velikoj Gorici; Izvor: Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 5. Izložba "Slatki život" povodom Mednih dana; Izvor: Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 6. Grb plemenite općine Turopoljske; Izvor: Povijest i kultura, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 1.
- Slika 7. Posljednja uprava plemenite općine Turopoljske, 1947.; Izvor: Povijest i kultura, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 9.
- Slika 8. Keramički vrčevi, Ščitarjevo i Velika Gorica, 1.-2. st.; Izvor: Arheologija, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 7.
- Slika 9. Rekonstrukcija unutrašnjosti turopoljske hiže; Izvor: fotografirano za potrebe ovoga rada.
- Slika 10. Tradicionalne turopoljske nošnje; Izvor: fotografirano za potrebe ovoga rada.
- Slika 11. Crkva sv. Barbare u Velikoj Mlaci; Izvor: Turistička zajednica Zagrebačke županije, službene stranice, <http://www.tzzz.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 12. Kuriya Modić-Bedeković; Izvor: Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 13. Stolac župana plemenite općine Turopoljske; Izvor: Povijest i kultura, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 5.
- Slika 14. Stari grad Lukavec; Izvor: Turistička zajednica grada Velike Gorice, službene stranice, <http://www.tzvg.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 15. Menci Klement Crnčić, *Pečenjari*; Izvor: Likovna zbirka, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 3.

- Slika 16. Karl Weingärtner, *Dvorac u Velikoj Mlaci*; Izvor: Likovna zbirka, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str.8.
- Slika 17. Središte Ščitarjeva s Arheološkim parkom Andautonija; Izvor: Arheologija, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007., str. 4.
- Slika 18. Predvorje stalnog postava s izloženim plemenitaškim grbovima; Izvor: fotografirano za potrebe ovoga rada.
- Slika 19. Legendfest, 2014.; Izvor: Kronike Velike Gorice, informativni portal <http://www.kronikevg.com/> (13.8.2014.)
- Slika 20. Osoblje Muzeja zamaskirano povodom Legendfesta; Izvor: Kronike Velike Gorice, informativni portal, <http://www.kronikevg.com/> (13.8.2014.)
- Slika 21. Vijećnica Plemenite općine turopoljske danas kao Muzej; Izvor: Turistička zajednica grada Velike Gorice, službene stranice, <http://www.tzvg.hr/> (13.8.2014.)
- Slika 22. Tlocrt Muzeja Turopolja; Izvor: *Arhitektura Velike Gorice*, Turistička zajednica Grada Velike Gorice, Velika Gorica, 2005., str. 174.
- Slika 23: Oštećeno zapadno pročelje Muzeja Turopolja; Izvor: fotografirano za potrebe ovoga rada.
- Slika 24: Službeni znak Muzeja Turopolja; Izvor: Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (13.8.2014.)

12. Popis literature

KNJIGE:

André Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 2007.

Arhitektura Velike Gorice, Turistička zajednica Grada Velike Gorice, Velika Gorica, 2005.

Laszowski, Emilij. *Povijest Plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak I., II., III., Izdao Emilij Laszowski o trošku Plemenite općine turopoljske, 1910., 1911., 1924.

Maroević, Ivo. *Baštinom u svijet*, Petrinja, Matica Hrvatska ogranak Petrinja, 2004.

Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 1993.

Miklaušić, Vojko. *Plemeniti puti*, Velika Gorica, Matica Hrvatska, Ogranak Velika Gorica, 1994.

Sandell, Richard; Janes, Robert R. *Museum management and marketing*, New York, Routledge, 2010.

Tipologija muzeja, Prijedlog mreže muzejsko-galerijskih ustanova u SR Hrvatskoj, svezak 3., Zagreb, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1975.

PERIODIKA, KATALOZI I BROŠURE:

Cvetnić, Ratko. "Muzej Turopolja", u *Hrvatska revija*, svezak 9., br.2., 2009.

Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2007.

Kisovar Ivanda, Tamara. "Povezanost zavičajnog identiteta i muzejskog iskustva učenika", u *Magistra Iadertina*, svezak 7., br. 1., Zadar, 2012.

Kušan, Dora. "Arheološki park Andautonija – Projekt daljnjeg razvoja kao ekomuzeja ščitarjevačke posavine i dani Andautonije u Ščitarjevu", u *Informatica Museologica*, svezak 36. br. 3/4, Zagreb, 2005.

Ljetopis grada Velike Gorice, br.6., godina VI, Velika Gorica, 2009.

Maroević, Igor. "Muzej Turopolja – novi vizualni identitet i kućni stil", u *Informatica museologica* 32., Zagreb, 2001.

Miklošević, Željka. "Muzeji i njihov odnos spram prošlosti", u *Povijest u nastavi*, svezak 8., br.16., Zagreb, 2012.

Modrić, Davorka Dada. *Brošura izdana povodom 50. godina Muzeja Turopolja*, Velika Gorica, 2010.

Šimat, Mirna. "Informatizacija mreže hrvatskih muzeja", u *Muzeologija*, br. 41/42., Zagreb, 2007.

Vujić, Žarka; "Muzej Turopolja", *Kontura* br. 52., Zagreb, 1997.

Župetić, Vesna. "Uloga Vojka Miklaušića u oblikovanju tradicijske kulture Turopolja", u *Kaj*, svezak 46., br. 3. Zagreb, 2013.

WEB IZVORI:

Arheološki park Andutonija, službene stranice <http://www.andautonia.com/> (15.8.2014.)

Muzejski dokumentacijski centar, službene stranice, <http://hvm.mdc.hr> (15.8.2014.)

Muzeja Turopolja, službene stranice <http://www.muzej-turopolja.hr/HR/> (15.8.2014.)

Pokrajinski muzej Koper, službene stranice <http://www.pokrajinski.muzej.koper.si/en> (15.8.2014.)

Zavičajni muzej Poreštine, službene stranice <http://www.muzejporec.hr/hr/naslovna/> (15.8.2014.)

Zakon o muzejima, *Narodne novine* <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/269487.html> (15.8.2014.)

Internet portal grada Velike Gorice, <http://www.vgdanas.hr/> (15.8.2014.)

Turistička zajednica Velike Gorice, službene stranice, <http://www.tzvg.hr/> (15.8.2014.)

Plemenita općina turopoljska, službene stranice <http://turopolje.hr/> (15.8.2014.)

Kronike Velike Gorice, informativni portal, <http://www.kronikevg.com/> (15.8.2014.)